

Damjan Pešut

*Zavičajni muzej,
Ogulin*

GOTI KOJI SU I SLAVENI (GOTHI QUI ET SCLAVI)

SAŽETAK

Sintagma "Gothi qui et Sclavi", zapisana u *Ljetopisu popa Dukljanina* i u *Salonitanskoj historiji* Tome Arhidakona, ima svoje realno povijesno ishodište u tzv. "hrvatskoj redakciji" *Ljetopisa popa Dukljanina*, zapravo u *Kronici hrvatskog Anonima*. Izraz *Gothi qui et Sclavi* odnosi se na one Gete koji su se doselili u Dalmaciju. Geti su poznati još iz antičkih vremena kao stanovnici zapadne crnomorske obale, odakle su se od I. do IV. stoljeća proširili po Panoniji. Sredinom IV. stoljeća ratničke su čete Gota krenule od Baltika prema Italiji i u Gornjoj Panoniji pokorili Gete, pa je u drugoj polovini istog stoljeća došlo do miješanja ovih dvaju naroda. Među malobrojnim kroničarima toga vremena ističe se Jordanes koji je opisao Gete u sjevernim dijelovima Dalmacije i Italije, te Sveti Jeronim i Isidor Seviljski, koji su zapisali prodor Gota u Italiju. Germanske etnoskupine kojima su pripadali i Goti već su u VIII. stoljeću nestale ili su apsorbirane u druge etnikone i Goti su tada prestali postojati. Geti su, naprotiv, stapajući se s panonskim narodima neodređeno zvanim Skitima, svoju kulturu i tradicije nametnuli civilizacijski inferiornijim Antima i drugim predslavenskim narodima te nastavili egzistirati u zapadnoj Panoniji i sjevernoj Dalmaciji kroz cjelokupno srednjovjekovlje. Geti su prenijeli s istočne balkanske obale na zapadnu svoje tradicionalne i druge društvene vrijednosti. Stapanjem sa Skitima (Protoslavenima) stvorene su pretpostavke za genezu slavenskih jezika. Potomci davnasnjih Geta i Skita te kasnijih Veneda i Anta, u Dalmaciji su pokorili i asimilirali zatečene Japode, Liburne, Histre, Mezeje i Delmate. Iz toga etnosupstrata nastali su Hrvati i drugi slavenski narodi koji i danas nastavaju nekadašnju rimsku Dalmaciju. Prema tome, sintagma izražena u naslovu ovog napisa, "Gothi, koji su i Slaveni", nije rezultat nikakve "gotomanije" nego povijesna realnost koja bi trebala glasiti "Geti, koji su i Slaveni".

KLJUČNE RIJEČI: Goti, Geti, Hrvati, hrvatska povijest, srednji vijek

Spomen Gota pri raspadu Rimskog carstva

Goti (Visigoti, "Zapadni Goti", "Hrabri Goti", Tervingi) ogranak su Germana poteklih iz pribaltičkih zemalja. Prvi se put pojavljuju na granici Rimskog carstva (*limesu*) 30-ih godina IV. stoljeća, upravo u vrijeme rimskih ratova protiv Alemana i

Franaka, za carevanja Konstantina I. Velikog (306-337). Nakon Konstantinove smrti, odnosno trinaest godina poslije smrti zapadnorimskog cara Licinija (308-324), Konstantinov je drugi sin Konstancije II (337-361) uspostavio vlast nad cjelokupnim Carstvom. Pritom je car Konstancije najprije morao poraziti "partnera" Magnencija (350-353). "Vojna započe na proljeće 351. na panonsko-noričkoj granici, no potučen morao se je Konstancije povući preko Siscije u Cibale, gdje je izgradio dobro utvrđen logor, dok je Magnencije međutim osvojio i opljačkao Sisciju, a onda pošao preko Posavine i Sirmija za Konstancijem" (Šišić, 1925: 157). Nakon Magnencijeva poraza (351) i njegova samoubojstva(?) dvije godine kasnije, granica između zapadnog dijela Carstva i "barbara" ostala je bez zaštite. "Tada zadesiše teški dani Panoniju, a doskora i Dalmaciju, jer se varvarske čete, poglavito gotske, razliše kao nagla bujica koritom rimskih cesta po ovim naprednim krajevima; one opustoše Mursu (o. 378.) i prodru harajući i pljačkajući s jedne strane Norik i do Akvileje, a s druge do sjevernih okrajaka Dalmacije, gdje su razvalile Stridon" (Šišić, 1925: 158).

Nešto je teže odgovoriti na pitanje, koji se narodi kriju iza uopćenog pojma "barbara". U poslanici upućenoj Heliodoru ("ad Heliodorum"), Sveti Jeronim iz Stridona godine 396. "žali se na Gote, Sarmate, Kvade, Alane, Hune, Vandale i Markomane što pustoše i pljačkaju Skitiju, Trakiju, Macedoniju, Dardaniju, Daciju, Tesaliju, Ahaju, Epir, obje Panonije i obje Dalmacije" (prema Mužić, 1989: 39-40).¹

U prvom pismu Svetog Jeronima spominju se Goti, ali se izostavljaju u drugom. To bi moglo objasniti odnos tadašnjeg cara Teodozija I (379-395) prema Gotima² te njegovih sinova, Arkadija (395-423) i Honorija, prema "barbarima". Arkadije je od oca naslijedio istočni dio Carstva kojim je prije Teodozija upravljao car Valens (364-378), koga ubiše Geti kod Hadrijanopolisa godine 378.³ Honorije (395-408) je naslijedio zapadni dio Carstva što ga je Teodozije osvojio tek pošto je srušio cara Eugenija (392-394), nasljednika cara Gracijana (367-383) ubijenog u Rimu godine 383. Teodozije je pohodom na zapadno-rimskog cara Eugenija (394), posljednjeg

---

1 "U drugoj se poslanici ('ad Ageruchiam') napisanoj oko 413. Sv. Jeronim opet žali na vrlo divlje narode, Vandale, Sarmate, Kvade, Alane, Gepide, Herule, Saksonc, Burgundince, Alemance i ujedno ih sve naziva neprijateljima Panonije" (Mužić, 1989: 40). Uz, u pismu spomenute "vrlo divlje narode", u drugom su dodani Gepidi, Heruli, Saksoni, Burgundi i Alemanci, ali - što je posebno znakovito - izostavljeni su Goti i Huni, te Dalmacija.

2 Teodozije je proglašen za augusta u istočnom dijelu Carstva 379. godine u Sirmiju nakon uspješnog ratovanja protiv Sarmata u Panoniji 378. godine. Četiri godine kasnije (382) Teodozije dopušta Gotima da se nasele u rimskoj Panoniji. Očito se radi o Vizigotima, jer je ostrogotsku (getsku) opasnost u vrijeme Teodozija jedva otklonio od Konstantinopola, ali ne i od Panonije. Ova je provincija, naime, pripala zapadnom dijelu Carstva, koje je od smrti cara Gracijana (382) do nastupa cara Eugenija ostalo bez suverena.

3 Teodozije je kao general rimske vojske bezuspješno ratovao u Meziji protiv Geta između 374. i 378. a pokorio je Sarmate u Panoniji upravo 378. tj. u istom vremenu kada su Geti ubili cara Valensa kod Hadrijanopolja, koga je Teodozije iduće godine naslijedio na prijestolju.

cara "koji je pokušavao da vrati staru religiju" (Maškin, 1968: 518) uspostavio vlast nad cjelokupnim rimskim imperijem.

Goti su negdje iza sredine IV. stoljeća krenuli iz svoje pribaltičke postojbine prema Italiji. Polaskom "iz teutonskih i poljskih strana", kako bilježi Toma Splićanin, gotskih "sedam ili osam plemenitih četa" prije nego dođoše u Italiju, prošli su "pljačkajući kroz dalmatinske strane" (Toma Arhidakon, 1977: 32). Prije je navedeno da su "varvarske čete, poglavito gotske"⁴ prodrle u Norik i do Akvileje te do sjevernih obronaka Dalmacije. Prema ovom navodu, ali i drugima o kojima ćemo poslije govoriti, gotske su čete najranije 357. prešle preko Dunava u Panoniju⁵ pa zatim u Norik, da bi već početkom V. stoljeća ratovala u Italiji. Međutim, tek 382, tj. upravo nakon ubojstva zapadnorimskog cara Gracijana, Teodozije dopušta Gotima, da se nasele u zapadnom dijelu Carstva. Nema sumnje da je car Teodozije pozvao Vizigote (Gote) kao saveznike pri pokoravanju Zapadnog carstva, a ne Ostrogote (Gete) koji su nastavali sjeverne rubove Istočnog carstva i - što je još važnije - bili u sukobu s Rimskim carstvom. To znači da su Goti upravo 382. provalili preko Dunava u zapadni dio Panonije gdje su upokorili ondje prije nastanjene Ostrogote ("Istočne Gote", "Sjajne Gote", Greutunge), zapravo Gete, tj. narod koji je samo po imenu bio sličan Gotima,⁶ i već 401. prešao u Italiju. Ovih dvadesetak godina gotske vlasti nad Getima, i to ne na crnomorskim obalama nego u zapadnom dijelu Panonije, bile su odlučujuće da se ime Geta zamijeni gotskim imenom.

Dok je 18-godišnji car Arkadije preuzeo vladavinu nad istočnim dijelom Carstva, uz 12-godišnjeg Honorija, Arkadije je postavio Vandala Stilihona za vrhovnog vojnog zapovjednika (*magister militum*). Pojava uzurpatora rimskog prijestolja potakla je Arkadijevu intervenciju kojom je 401, tj. sedam godina prije Stilihonova smaknuća (408) angažirao gotskog kralja Alariha (rođen oko 370, umro 410) da upokori Zapadno rimsko carstvo. Pokorivši Rim, Alarih je nametnuo Priska Atala⁷ za vladara sjeverne Italije (409-410), te za cara u Galiji (414-415). Nakon

4 U uvodu ovoga rada neminovna je zamjena imena Gota i Geta, jer je i u literaturi tako bilo. Uostalom, primarni je zadatak ovog napisa razlučiti ova dva naroda u njihovoj historiji.

5 Do 378. Panonijom su gospodarili Sarmati i Geti, a od tada istočnorimski car Teodozije.

6 O Getima više na sljedećim stranicama. Dosta je vjerojatno da su Geti naselili Gornju Panoniju mnogo prije najezde Gota, a da su upravo za vladavine istočnorimskog cara Konstancija (337-363) i njegova zapadnorimskog suparnika Magnencija, ili pak neposredno poslije Magnencijeva poraza 353, Geti uspostavili vlast u Panoniji od Crnog mora sve do istočnih padina Alpi.

7 Prisk Atal, zapravo Alarihov nasljednik Ataulf, oženio se Gallom Placidijom, kćerkom cara Teodozija Velikog (sestrom careva Arkadija i Honorija) koju je Alarih kao taoca doveo iz Rima 410. Galla Placidia (388-450) vratila se 416. svome bratu Honoriju i preudala se za kasnijeg istočnorimskog cara Konstancija III, a od 425. namjesnica je svoga sina Valentinijana III. Godine 437. predala je bizantskom caru prigodom Valentinijanove ženidbe s Licinijom Eudoksijom, kćerkom istočnorimskog cara Teodozija II, čitavu Dalmaciju sve do panonskih granica (v. *Enciklopedija JLZ*, 1967/2: 478). Međutim, u idućih stotinjak godina bizantska se vlast u Dalmaciji ne može dokazati osim, naravno, u primorskim gradovima.

Alarikove smrti (410) Goti su s Ataulfom (navodno) prešli u Galiju, da bi poslije careve smrti Goti osnovali (419) u Tuluzi posebnu državu. (Vjerojatnijom se doima hipoteza prema kojoj je Alarihova ratnička družina biološki dotrajala i izumrla zajedno sa svojim vođom, a da su se drugi Goti, zaobišavši Alpe sa zapadne strane, nastanili u Narbonskoj Galiji i, kasnije, u južnoj Španjolskoj.)

Za razliku od germanskih Gota koji su imali znatan politički utjecaj u Rimu i u ostacima Zapadnog carstva, na sjevernim granicama Istočnog carstva obitavao je poseban narod pod gotovo "gotskim" imenom - Geti.⁸ Pojava Geta imala je izuzetno značenje, kako u vrijeme Gota (IV-VIII. stoljeće), tako i u višestoljetnom razdoblju prije i poslije ovoga germanskog naroda. Upravo sredinom III. stoljeća, "za Decijeve vlade upali su Goti u Trakiju i Makedoniju. U pohod protiv njih krenuo je sam car, ali je 251. g. bio ubijen u bitki kod Abrita, u Donjoj Meziji" (Maškin, 1968: 477). Ovdje se očito ne misli na baltičke (germanske) Gote, nego na narod s prostora oko Donjeg Dunava (Istera) i sa zapadne crnomorske obale. To je nedvojbeno onaj isti narod u kojega je rimski pjesnik Ovidije za vrijeme progona u Meziju (8-17. godine) naučio getski i sarmatski jezik (v. Tomašić, u: Konstantin Porfirogenet, 1994: 171, op. 11). Imenu Gota od 269. godine (v. Meyers, 1982: 283) uobičajeno se dodaje prefiks *Wisi-* (ne, *West-*!), čime se dobiva naziv *Visigoti* (*Hrabri Goti*), Getima je dodatak *Ostro-* (ne, *Ost-*), od čega je nastao gotizirani naziv *Ostrogoti* (*Sjajni Goti*) (v. Horvat, 1980: 33). Ovdje ćemo ovaj skitski narod redovito spominjati pod imenom Geta, kako ga je i Get Jordanes nazivao.⁹

Geti se spominju na crnomorskim obalama s obje strane Dunava još na prijelazu iz IV. u III. stoljeće prije Krista. U Plutarhovo biografiji Demetrija Poliorketa nalazi se podatak, da su makedonskoga (tračkoga, grčkoga) kralja Lizimaha zarobili Geti između 293. i 291. godine pr. n. e.¹⁰ Lizimaha je oslobodio getskog zarobljeničtva upravo Dromihait, kralj Geta. Tada su Getima bili susjedi makedonski Grci (na jugu), ilirsko pleme Autarijati (u Pomoravlju) i Skiti na sjevernim crnomorskim obalama, kojima su na istoku bili Sarmati, sjeverno, te Armeni južno od Kavkaza. U I. stoljeću

8 Isidor Seviljski (oko 560-636) tvrdi da su Goti vrlo star i vrlo hrabar narod skitskog porijekla i da su se zvali i Geti (usp. Isidor, 1986: 15-57).

9 Gotsko-getska povjesničar Jordanes rođen je u Meziji oko 500, a umro poslije 552. Najprije je bio pisar kod svoga rodaka Kandaka, bizantskog generala, zatim se odrekao arijanizma i postao svećenik te biskup u Raveni i Cortoni. Njegov najvažniji spis *De origine actibusque Getarum* (skr. *Getica*) skraćena je verzija getsko-gotske povijesti rimskog senatora Kasiodora, objavljene oko 534, kasnije nestale. Jordanes je Get alanskog porijekla koji za svoj narod dokazuje da ima "dugu i slavnu prošlost i da je prema tome dostojan imati svoju državu pod okriljem 'rimskog istočnog cara'" (*Enciklopedija Jugoslavije*, 1990: 100). Živio je u Carigradu, gdje je oko 551. završio spis *Getica* u kojem je registrirao uz druge narode i Slavene pod imenima Veneta, Slavena, Anta i Geta.

10 "Trakija u užem smislu prostire se na sjever do Hema. Između Hema i Dunava živela su getska i, prema ušću, skitska plemena." (O Getima na prostoru zapadno od Crnog mora u predrimskom vremenu i neposredno iza carevanja Aleksandra Velikoga /Makedonskog/ v. Papazoglu, 1970: 335-346, i ondje navedenu literaturu.)

pr. n. e. Geti se nalaze, osim u donjem Podunavlju, "još i između donjega Pruta i Dnjestra" (Šišić, 1925: 190).¹¹

Među rijetke povjesničare koji su se pokušali osloboditi uobičajenog kroničarskog stereotipa prema kojem se Geti poistovjećuju s Gotima, pripada i Ivan Mužić, koji o Gotima, odnosno Getima kaže: "Vrlo je teško prepoznati gotske posebnosti u svemu onome što je u kulturnom smislu pripadalo izvorno Gotima na područjima kojima su oni vladali. Goti su tijekom svoje povijesti, posebno u II, III. i IV. st., prihvatili mnogo stranih kulturnih elemenata. Tako su oni Goti koji su obitavali na Crnom moru primili ne samo *iransko-armenski* (istaknuo D. P.), nego i helenistički način gradnje zgrada. U historiografiji se priznaje kao neosporno da su Goti brzo i dosljedno prihvatili tekovine antičke i starokršćanske kulture (Ljubo Karaman). Oni su već u prvoj godini vladanja Valerijana i Galijena, dakle 253., počeli pustošiti 'Grčku, Macedoniju, Pontus, Malu Aziju i Iliriju'" (Mužić, 1989 : 37).¹²

Središnje područje Geta što je još od III. stoljeća prije Krista bilo naseljeno ovim narodom, "na Balkanu obuhvaćalo je Trakiju, obje Dacije, Meziju i, donekle, Dardaniju" (Mužić, 1989 : 38). Tijekom sedam stoljeća (od III. st. pr. n. e. do IV. n. e.) Panonija je, barem što se tiče njezina stanovništva, *terra incognita*. Iako su ti stanovnici evidentirani - Panonci, Venedi, Skiti, Anti, Gepidi, Slaveni - nakon prolaska ratničkih skupina Gota, Huna, Langobarda..., vodeći su hrvatski povjesničari skloni tvrditi, da je "Panonija bila ispražnjena" (Klaić, 1971: 128). Iako je teško dokazati da su u spomenutih sedam stoljeća Panoniju nastavali Geti-Skiti-Venedi-Slaveni (iz čije su etnogeneze nastali i Hrvati), još je teže osporiti, da su u navedenom vremenu upravo protoslavenska plemena nastavala Panoniju od Karpata do Alpa i od Save do Visle. Josip Horvat lirskim je izrazom zabilježio postojanje Slavena u Panoniji: "Od I-IV. stoljeća n. e. s ostalim migracijama polagano mili i prvi sloj Slavena po srednjoevropskom bazenu, sa svojim vjerovanjima, svojim načinom života, dolazeći sad kao najamnik da obradi opustjele zemlje, sad kao radnik-pratilac ratničkonomadskih naroda, sad sam opet kao vojnik-osvajatelj. Kao pretežno ratari, ti se prvi Slaveni lijepe za zemlju. No plima seoba naroda još uvijek raste. Katkad ih ti novi došljaci preplave i odlaze dalje, a iza poplava opet ostaju na zemlji slavenski

11 Pozivajući se na Jordanesa, Šišić tvrdi da "Goti (nesumnjivo, Geti, op. D. P.) najranije oko godine 230. osnivaše između ušća dunavskoga i Dona svoju državu, koja se raspade na dvije, na istočnu ili ostrogotsku i zapadnu ili vezegotsku" (Šišić, 1925: 190). Naravno, postojanje dviju gotskih država u istom vremenu i na gotovo istom području, Šišićevo je viđenje koje nas ne obvezuje. Međutim, drugi podatak, također preuzet od Jordanesa, zaslužuje više pažnje: "...prvi historijski zajamčeni kralj Ermanarik (oko 350-375) pokorio (je) vlasti svojoj ne samo sve Slovence (Venete i Ante) nego i Litavce." Ovdje se dakako ne radi o tome da su Venete, Ante, Slaveni i Este (Šišić ih prevodi izrazom Litavci) pokorili Goti, nego su Geti bili ti koji su proširili svoju vlast od Crnog mora do Alpa pokorivši pritom i predslavenske i slavenske narode istočno od Dunava. Ermanarikova je država obuhvaćala sve zemlje "od Dunava do Baltika i od Dona do Tise" (Šišić, 1925: 190).

12 Svi navedeni podaci odnose se na Gete a ne na Gote. Goti se nešto kasnije (269) prvi put spominju u Panoniji, i to kao barbari, dakle nekristijanizirani.

ratari, barem jedan njihov dio. Čini se da su oni jedina stalnost u podunavskim krajevima; plodna crnica čvrsto ih drži" (Horvat, 1980: 33).

Geti su već u prvoj polovici IV. stoljeća prihvatili arijanstvo tj. trinitarno kršćansko učenje nazvano po aleksandrijskom svećeniku Ariju (oko 256-336).¹³ Nakon osude arijanizma na nicejskom saboru 325. biskup Arije "sklonio" se u Sirmium, gdje su između 351. i 359. održana čak četiri crkvena sinoda i nastavio svoje učenje po Panoniji. Nakon smrti cara Konstancija (361) Arijevo je učenje prestalo biti "rimska" crkvena dogma, ali je uhvatilo duboke korjene u panonskoj dijecezi, odakle su ga Geti proširili na zapad sve do Norika i do granice Dalmacije s Italijom.

Zahvaljujući upravo širenju Geta prema zapadu,¹⁴ u sjevernu Dalmaciju dospjele su rudimentarne getske kulturne tekovine koje su se ondje dalje razvijale: crkvice-bazilike, Ulfilina biblija i kršćanstvo.¹⁵

Za razliku od Gota koji su se asimilirali i tako nestali unutar romanskih naroda, Geti su činili supstrat za slavensku etnogenezu. Od onih istočnih Geta, nastanjenih na crnomorskim obalama, nastali su Bugari, dok su oni iz istočnog dijela Panonije činili tvorbenu supstancu balkanskih Slavena. Ovi se Geti (naravno, pod imenom Gota) spominju kao balkanski narodi čak dva-tri stoljeća pošto su se Slaveni doselili na ove prostore, što je zabilježeno u srednjovjekovnim zapisima, *Ljetopisu popa Dukljanina* i *Historiji Salonitani* Tome Splitsanina, što ćemo poslije potanje analizirati.

Od suvremenih pisaca gotske povijesti potrebno je istaknuti Herwiga Wolframa koji, za razliku od njegovih prethodnika, tvrdi da su se Goti (očito, Geti) zadržali na Balkanu i nakon VI. stoljeća odnosno nakon vremena kada su nešto stariji pisci redovito registrirali nestanak Gota. "Ostaci gotskog naroda zadržali su se na više mjesta na Balkanskom poluotoku. Poslije Prokopija jedna značajna kolonija živjela

13 Isidor Seviljski poistovjećuje Gote i Gete pa pokrštavanje Gota (Tervinga) registrira kao primarnu kristijanizaciju Geta (Greutung), čime pomiče prihvaćanje arijanstva kod Geta u drugu polovicu IV. stoljeća: "Athanasius je 375. u znak zahvalnosti caru Valensu za vojnu pomoć dopustio da Goti postanu kršćani arijanci" (prema Mužić, 1989: 38). Ovaj podatak Isidora Seviljskog potrebno je relativizirati: svega tri godine kasnije (378) kod Hadrijanopolja, tj. na granici Istočnog carstva i getske države ubijen je car Valens i to ga - po svojoj prilici - ubiše Geti, koji su već pedesetak godina bili kršćani-arijani, a ne Goti kojima je isti car navodno podario arijanstvo. Atanarhovi (kasnije, Alarihovi) Goti nisu bili kršćani, a s kršćanstvom su se prvi put susreli nakon provala u zapadnu Panoniju i Ilirik, i pošto su pokorili Hermanarikove Gete 375. godine, a Geti su u to vrijeme zasigurno bili kršćani.

14 Teophylaktos Simokattes pišući oko godine 600. djelo *Historia*, zabilježio je da "getsko pleme ili, što je isto, gomile Slovena žestoko opljačkaju Trakiju" (*Vizantijski izvori*, I, Beograd, 1959, str. 110). Za spomenutog kroničara, ali i za mnoge druge do njegova vremena grčkim se pojmom "Sklabenoii" često označavaju i drugi "barbarski" narodi, kao Goti, Geti, Bugari...

15 Kulturne tekovine koje su Geti proširili sa crnomorskih obala u Panoniju, Ilirik i Dalmaciju - kršćanstvo, umjetnost, arhitektura, osnove glagoljskog pisma, autentične su getske, ili su preuzete od Grka, Frigijaca, Armena, Sarmata ili Skita, nadmašivale su civilizacijska dostignuća svih tadašnjih europskih naroda, dakako, osim Rimljana.

je u vrijeme vojnog pohoda Belizara i Narsesa u Dalmaciji, i čini se da su gotski utjecaji u Dalmaciji, Bosni i Hrvatskoj do sada bili potcijenjeni" (Wolfram, 1983: 91).¹⁶

U hrvatskoj Dalmaciji, a posebice u Liburniji protegnutoj od Raše do Krke, nije došlo ni do kakvih društvenih, a pogotovu ne do etničkih promjena nakon (navodne) uspostave bizantske vlasti u ovim krajevima a ni od početka VII. do kraja VIII. stoljeća, kada analitičari veoma nekritično registriraju temeljite izmjene etno-struktura na cjelokupnom Balkanu pa time i u Dalmaciji. To drugim riječima znači: ne samo što se nije izmijenila vojna i društvena struktura, nego se nije mijenjala ni etnička pa ni politička (državna) zajednica za vrijeme navodnog dolaska Hrvata u Liburniju pa ni u vrijeme uspostave hrvatske države krajem VIII. odnosno početkom IX. stoljeća.¹⁷

"Goti koji su i Slaveni", prema Spisu o Gotima

Uza Svetog Jeronima iz Stridona, Jordanesa iz Getije i Isidora od Sevilje, za rekonstrukciju gotsko-getske povijesti od izuzetne je važnosti *Spis o Gotima* ("*Libellum Gothorum*" quod latinum dicitur "*Sclavorum regnum*") kojeg je sročio neki Anonim iz hrvatskog dijela srednjovjekovne Dalmacije.¹⁸

16 Ovdje pisac misli na Ostrogote, tj. na one Gete koji su nastavili živjeti u objema Dalmacijama ali i vladati nad Liburnijom poslije Narsesove pobjede nad gotskim vojskovođom Totilom 552. godine.

17 H. Wolfram konstatira, da je sudjelovanje Gota pri osnivanju hrvatske vojske (pa time i hrvatske države!) "ostalo nerazjašnjeno" ("Ob sic an der Begründung der Kroattenherrschaft beteiligt waren, steht dahin" - Wolfram, 1983: 91).

18 *Libellum Gothorum* čine prva četiri poglavlja tzv. "hrvatske redakcije" *Ljetopisa popa Dukljanina*, dok ostala poglavlja zaključno sa XXIII. *Slavenskog kraljevstva*, koje je barski presbiter na latinskom nazvao *Regnum Sclavorum* čine posebno djelo kojim je neki Anonimov Nastavljač dosta kasnije dodao poglavlja XXIV-XXVIII, u kojima je opisao prijetnju smrt kralja Zvonimira. *Libellum Gothorum* (*Spis o Gotima*) i *Regnum Sclavorum* (*Kraljevstvo Slavena*) zapravo su naslovi koje je ispred nenaslavljenog djela (pronađenog u Makarskoj krajini početkom XVI. stoljeća) dodao nepoznati barski presbiter (Pop Dukljanin) riječima: "Zamoljen od vas... (istaknuo D. P.) da prevedem sa slavenskog jezika na latinski spis o Gotima, što se latinski zove *Regnum Sclavorum*, u kojem su opisana sva djela i ratovi njihovi (njihovi = gotski, op. D. P.), što će reći: Zamoljen od Dukljana preveo je sa hrvatskog na latinski *Spis o Gotima* u kojem su opisana gotska djela i ratovi njihovi". Većinom su analitičari *Ljetopisa popa Dukljanina*, očito pod utjecajem Šišićeve superiorne interpretacije toga djela, prihvatili pretpostavku, da je Pop Dukljanin još u mladosti napisao *Slavensko kraljevstvo*, a u starosti to svoje djelo preveo na latinski, što je prva i generalna zabluda u interpretaciji ovoga epohalnog zapisa. Namećući novoj generaciji historiografa ovaj očito neargumentirani zaključak, Šišić je 1928. anticipirao posve drukčiji pristup izučavanju ovog djela od njegovih prethodnika, Franje Račkog i Konstantina Jirečeka. "Rački je tumačio dva pomenuta pasusa, o prijevodu i o sastavljanju kronike, tako da se prvi pasus odnosi samo na prvi dio kronike - '*Spis o Gotima*', koji je tobož sačinjavao zasebno djelo, obuhvatajući događaje do raspada slavenskog kraljevstva po smrti Časlava (Seislava

U I. poglavlju *Kronike hrvatskog Anonima*, koje je uvod tek za tri iduća, nepoznati je kroničar registrirao sve elemente koje kronika mora imati: vrijeme "gotske" seobe, zatim prostor u kojem se radnja odvija te, na kraju, narod i njegove vođe koji su nametnuli "gotsku" seobu. Pritom pisac nije zaboravio spomenuti i izvore kojima se služio pri rekonstrukciji seobe njegovih Gota. Evo toga (I) poglavlja:

"Kraljujući cesar u gradi baziliji cesarstva, u vrime u ko se bihu prosvitlili blaženi muži Jerman biskup pristolja kapitulskoga i pristolja chamixie Scilur biskup i toliko je počtovani i blaženi muž Benedik blizu gore Cicilijanske pribivaše, na lit gospodnjih trista i pedeset i sedam, i tada izide niki puk i mnoštvo ljudi od istoka, ki se zovihu Goti, ljudi tvrdi i golemo ljuti prez zakona kako divlji; kim ljudem bihu gospoda tri bratinci, ki bihu sinove kralja Sviholada, kim bratincem biše ime prvomu Bris, Drugomu Totila, tretomu Stroil" (*Ljetopis...*, 1950: 40).

Rečenicom, "kraljujući cesar u gradi baziliji cesarstva", Anonim nedvosmisleno ukazuje da namjerava opisivati vrijeme u kojem je Rimsko carstvo imalo sjedište u Konstantinopolu, tj. razdoblje poslije osnutka bazilejskog grada (325), a koje su - barem što se gotske seobe tiče - opisali (*prosvitlili*) *Jerman biskup pristolja kapitulskoga*, tj. blaženi Jeronim, biskup u rimskom kapitolu, i "Chamixie" (možda Kanuzije?) Scilur (Šišić ga je u "hrvatskoj redakciji" sasvim proizvoljno preime-novao u Sabina!) i sveti (onda, "blaženi muž") Benedikt iz Nursije.

Pravi masakr nad Anonimovim uvodom napravio je prvi prevoditelj, barski presbiter (Pop Dukljanin) imenovanjem anonimnog cara iz Konstantinopola - Anastazijem, dodavanjem pape Gelazija (492-496), supstitucijom *Jermana, biskupa pristolja kapitulskoga* s imenom biskupa Germana (Kapuanskog, 516-541), a biskupa "Chamixie" *Scilura*¹⁹ sa Sabinom Kanusijskim (514-556).

'odmetnika', op. D. P.), a drugi da sadržava ostali dio kronike, što ga je bio sastavio Pop Dukljanin na latinskom jeziku i dodao latinskom prijevodu '*Spisa o Gotima*'. Prema Jirečecu, '*Libellus Gothorum*' je zaseban spis, kojim se je ljetopisac poslužio. Jireček je *Ljetopis* dijelio na tri zasebna dijela: 1) hrvatsku najstariju povijest napisanu na podlozi tadašnjeg popularnog spisa '*Libellus Gothorum*', poznatog i arhidakonu Tomi, 2) izvod legende o sv. Vladimiru, bogat historijskim gradivom i 3) historiju dukljanskih vladara sastavljenu po bajkama i pričama. U početku je i Šišić nalazio u Dukljanskom ljetopisu dva različita djela, ali je u svom posljednjem radu promijenio mišljenje, te je dokazivao, da čitavo djelo predstavlja jednu organsku cjelinu..." (Mošin, 1950: 12-13). Ovo epohalno djelo "u kojem su opisana sva djela" (Slavna, op. D. P.) "i ratovi njihovi", posebno sam analizirao u još neocijenjenom napisu pod radnim naslovom "Kronika hrvatskog Anonima" i "Ljetopis popa Dukljanina".

19 Ime nepoznatog biskupa "Chamixie" Scilura supstituirao je Pop Dukljanin imenom poznatog mu kanuzijskog (Cannossa, gradu u Italiji) biskupa Sabina. Logično je pretpostaviti, da se ovdje radi o biskupu iz nekog drugog dijela ranije "Tetrarhije", a ne iz Carigrada ili Rima, možda iz Akvileje, Sirmija, ili o rimskom opatu Simaxu (Chamixie?). Možda je ovdje spomenut aleksandrijski biskup Ciril (Scilur?) ili pak Kasiodor (Cassiodorum), tajnik kralja Teodorika i gotski kroničar. Po svemu se čini da bi biskupa Sabina trebalo isključiti iz analize *Kronike hrvatskog Anonima*.

Anonimovu konstataciju, da "na lit trista i pedeset i sedam, i tada izide niki puk i mnoštvo ljudi s istoka, ki se zovihu Goti", kasniji su analitičari proglasili glosom jednostavno zato što nisu mogli pretpostaviti, da su "Goti" tako rano (već sredinom IV. stoljeća) krenuli od istočnog dijela Carstva u zapadni.

Tri brata "ki bihu sinove kralja Sviholada", Bris, Totila i Stroil, spomenuo je Jordanes u svojoj *Getici*, ali pod imenima "Valamer, Videmir i Tedomer". Slovenski historičar Jože Rus uspio je dokazati, da su "Dukljaninove početne glave isječak istočno-gotske povijesti. Jordanesovoj trojici braće - Valameru, Videmiru i Teodomeru - odgovaraju Dukljaninova braća Brus, Totila i Ostroilo; Teodomerovu sinu Teodoriku - Ostroilov sin Svevlad; borbe Dukljaninovih knezova lijepo se slažu s bojama panonskih Gota" (Mošin, 1950: 20).²⁰ Prema Jordanesu, upravo je sredinom IV. stoljeća gotski kralj Hermanarik (350-376) podvrgao svojoj vlasti Venete, Ante i Este (Šišić, 1925: 190).²¹ Važno je naglasiti, da je Anonimova nomenklatura vladara u nesuglasju i s drugim izvorima. Ovo je posebno očito u *Slavenskoj kronici* od V. do XXIII. poglavlja, odnosno od Ratimira do Seislava "odmetnika", ili od kraja VI. do sredine XI. stoljeća.²²

U II. poglavlju Anonim registrira polazak gotske vojske (neosporno, getske) "od svoje didine" (s istoka) na zapad. "I najprvo pridosta na kraljevstvo ugarsko i kralja pobiše i obujaše kraljevstvo i potom toga pojdoše naprida i pridoše u Trnovinu" (*Ljetopis...*, 1950: 40).²³ Pop Dukljanin Anonimovo je "kraljevstvo ugarsko" preveo izrazom "provincija Panonija" (*Pannonia provincia*), što bi trebalo značiti isto, jer su Ostrogoti (Geti) stvarno ratovali u Panoniji koja je u "gotским vremenima" bila pod hunskom, a u Anonimovo i u Dukljaninovo vrijeme pod mađarskom vlašću. Iako Anonim nije naveo ni protiv koga su njegovi Goti ratovali niti ime kralja "Ugarske", dosta je vjerojatno da se ovdje radi o pogibiji prvog poimenično poznatog antskog, tj. protoslavenskog kralja Boza.

20 Jordanesova genealogija ponešto kolidira s kronološkim podatkom koji je zabilježio Anonim (godinu 357), jer bi po njemu (i J. Rusu) između Teodomera odnosno Ostroila (Stroila) i sina Teodorika (kod Anonima, Sviolada) bio vremenski *hyatus* od preko pola stoljeća. (Teodorik se spominje u razdoblju od 471. do 526).

21 Tada je poginuo antski (predslavenski) vladar Boz (Bož).

22 To znači da Ratimir, Satimir, Budimir, Svetolik, Stipan Vladislav, Polissav, Sebislav, Razbivoj i Vladimir, Kanimir, Kristivoj, Tolimir, Pribislav, Cepimir, Staozar i Svetožak te Radoslav i Seislav - sve vladari slavenske nomenklature, vladavina kojih seže i do XI. stoljeća, nisu spominjani pod tim imenima u drugim suvremenim izvorima. Istina, Pop Dukljanin je Polissava sasvim proizvoljno "prekrstio" u poznatijeg Tomislava, dok je Satimira zamijenio poznatim Zvonimirom (što je Šišić ponovno prepravio u Svctimira!), ali je sve to tek posljedica analitičarske nemoći a ne suptilnosti analize.

23 Suvremeni su analitičari uglavnom suglasni da je spomen "kraljevstva ugarskog" proizvod kasnijih glosatora. Međutim, pod pretpostavkom da je hrvatski Anonim pisao svoje djelo služeći se zapisima "blaženog muža Jermana" (Svetog Jeronima) te "božjeg sluga Benedika" (Benedikta Nursijskog), mogao je od ovih pisaca preuzeti pojam "hunskog kraljevstva" (*Hungaria*) i ponešto modificiranog kako "kraljevstvo ugarsko" unijeti u svoj spis.

Pokorivši "ugarsko kraljevstvo" u dotadašnjoj rimskoj Panoniji Goti "pridoše u Trnovinu", tj. u kraj na zapadnom rubu Panonije²⁴ pod Trnovski gvozd. Dolaskom u Trnovinu,²⁵ Goti odnosno Geti pred sobom su (na zapadu od svoje "didine") imali Italiju, dok su se na jugu Trnovine, ondašnje Panonije Savije, kasnije Notranjske, a danas Slovenije, prostirale i Dalmacija i Istra.²⁶

U sukobu između Gota, s jedne, te Istrijana i Dalmatinaca, s druge strane, ranjeni dalmatinski kralj pobjegao je u Solin, a "ubijen bi kralj istrinski i mnogo tisuć krstjani po dobitju bi pod mač obraćeno i vele Hrvat bi pobijeno" (*Ljetopis...*, 1950: 41-42). Ovo je prvi spomen Hrvata u *Kronici hrvatskog Anonima*.²⁷ Nedvojbeno je pisac registrirao Hrvate na gotskoj strani, dok je Dalmatince i Istrijane objedinio pod zajedničkim nazivom "krstjani". Ovo potvrđuje već slijedećom rečenicom: "... sve ča bihu vazeli pogani, rasuše i požgaše, da ne mogu ljudi ni dobit ki uzrok, u svoje vratiti se", gdje poražene spominje kao kršćane a pobjednike (Gote!) Anonim naziva "pogani".

Nakon punih dvadeset godina od prve pojave Gota, njihova je vojska prvi put podijeljena između Totile i Stroila. "I vase Totila vojsku svoju i pojde i rasu Istriju i Akvileju, i projde kako munja paleći i gradove rasipljući, i pride u Italiju, na lit gospodnjih trista sedamdeset i osmo, čineći čudne i tvrde rvanje s Latini" (Mužić, 1989: 14).²⁸ Očito je Anonim njemu poznato ime Totile prerano iskoristio i time doveo pod znak sumnje cjelokupan spis. Totila (Baduila) u drugim se izvorima spominje

24 *Pannonia Savia* graničila je s Norikom (*Noricum maritimum*) kojega su nastavali Carni, i s kontinentalnim Norikom (*Noricum ripense*) nastanjenim Tauriscima.

25 Pop Dukljanin preveo je toponim "Trnovina" nedefiniranim imenom "Templana" dok je Šišić od Templeane napravio Teutoniju, pozivajući se na Tomu Splićanina prema kojem su "Goti s Totilom došli na Balkan 'de partibus Teutonic et Polonic'" (*Ljetopis...*, 1950: 41, o. 13).

26 Granica između provincija Dalmacije i Panonije protezala se od Norika do Mezije. Na tromeđi Dalmacije, Istre i Panonije, na mjestu današnje Zdrinje, stajao je u antičkim vremenima Stridon, rodni grad Svetog Jeronima. Ovaj su grad razrušili Goti tijekom druge polovice IV. stoljeća. Prema Tomi Splićaninu, Dalmacija se proteže "sve do Kvarnerskog zaliva, u čijoj se unutrašnjosti nalazi mjesto Stridon, koje je bilo granica između Dalmacije i Panonije" (Toma Arhidakon, 1977: 19). Identificirajući granice hrvatskoga kraljevstva, Toma konstatira: "...sa zapada Koruška, prema sjeveru sve do mjesta Stridona, što je danas granica Dalmacije i Istre" (Toma Arhidakon, 1977: 43). Znaajući za ove podatke zaista je naivno tražiti Stridon pod Zrinskom gorom, u Bosni ili u Međimurju.

27 Od općenito prihvaćenog mišljenja da su Hrvati dospjeli u Dalmaciju tek početkom VII. stoljeća izdvaja se Lujo Margetić s pretpostavkom, da su Hrvati i ostali Slaveni mogli doseliti u Dalmaciju tek krajem VIII. stoljeća (usp. Margetić, 1977). Nasuprot tome, Ivan Mužić zaključuje, da se "pretpostavljeno doseljencje Hrvata sa sjevera moglo dogoditi samo do svršetka VI. st. Izvori i arheološki nalazi potvrđuju da su se tada u hrvatske zemlje i to baš u drugoj polovici V. i prvoj polovici VI. st. doselili samo Ostrogoti" (Mužić, 1989: 14). Naravno, Mužić odbacuje mogućnost poistovjećivanja Ostrogota i Hrvata, što je ovog pisca primoralo da Hrvate u sjevernoj Dalmaciji smatra autohtonim stanovništvom.

28 Respektirajući kronološki podatak (godinu 378), ime tadašnjeg gotskog vođe Totile nužno je supstituirati imenom prvoga poznatog gotskog vladara Atanariha. Upravo je Atanarih (375-381) registriran kao "uporan poganin" koji je "progonio arijansko kršćanstvo" i tadašnjeg gotskog biskupa Ulfilu (v. *Enciklopedija JLZ*, 1966/1: 212).

u vrijeme svetog Benedikta, odnosno stoljeće i pol kasnije, ali - što je znakovito - na istom prostoru, tj. u Istri, Akvileji, Italiji i Siciliji. Dosta je vjerojatno da je pisac u jednom izvoru (možda u pismima svetog Jeronima?) našao podatak, da su Goti, odnosno Geti (Predslaveni, odnosno Protohrvati) dosegli do granice Dalmacije i Istre 357. godine te da su Goti 378. provalili u Italiju, dok je u Žiću Svetog Benedikta našao zabilježeno ime Totile i unio ga u svoju kroniku. Anonim je nedvojbeno znao da je Totila nadživio Benedikta iz Nursije pa je bio primoran poseći za kombinacijom da je Totila umro "kako mu biše rekao sluga božji Benedik". Ovom sinkretizmu nasjeli su svi analitičari tzv. latinske redakcije *Ljetopisa popa Dukljanina*, jer su poklonili više vjere spomenu Totile nego konkretnim kronološkim podacima.

Drugi izvori također registriraju provalu Gota u Italiju krajem IV. stoljeća. Poznato je da je između 378. i 382. car Teodozije I. sklopio mir s vizigotskim (dakle, gotskim) kraljem Alarihom upravo kad je Gote (očito, Gete) potisnuo iz Trakije, da bi s "onim drugim" Gotima (očito Vizigotima) zaključio mir "davši im oblast Ilirije da se nasele" (Maškin, 1968: 518). Drugi izvori bilježe da je (401) Alarih poveo Gote iz Ilirika u Italiju. Ipak, Anonimovu kronološkom podatku ne proturiječe drugi pa ga se ne smije olako odbaciti, to više što se i Atanarih i njegov sin Alarih spominju u istom vremenu od 370. do 381. pa tako i 378.

Prema već spomenutim pismima Svetog Jeronima Goti su poslije 396. i prije 413. napustili Dalmaciju, Ilirik i Istru te nastavili osvajanje Italije. Gotski prodor u Italiju (401), pohod na Rim (410) i zauzeće sjevernog dijela Italije, zbilo se pod vodstvom Alariha (+410) a ne Totile, pa je moguće da je hrvatski Anonim Alarihova djela pripisao Totili. Nije isključeno da je pisac ime Totile "posudio" od hunskog kralja Atile²⁹ (434-453) to lakše jer se i prodor hunskih (Atilinih) ratnika u Panoniju spominje još krajem IV. stoljeća.

Ovdje ćemo napustiti barbarske germanske Gote ("Hrabre Gote", "Visigote", "Tervinge") koji su preko Italije i Galije dospjeli u Španjolsku i pokušat ćemo slijediti put onih kršćanskih Gota ("Ostrogota", "Sjajnih Gota", "Greutung"), a zapravo Geti, koji su - prema Anonimu - pod vodstvom Stroila osvojili Dalmaciju.

"Utom Stroil, brat njegov, s vojskom svojom vaze kraljevstvo od Ilirije, a to jest sva zemlja ča jest s ovu stranu Valdemije deri do Polonije. I on tvrdimi rvanjami i s nemilostivimi boji sve obuja, jere nitkor suprotiviti se ne mogaše. I pride u Bosnu, i slize u Dalmaciju i rasu primorske grade: Dalmu, Narun i bogati i lipi Solin, i grad Skardon, i mnoge slavne grade položi na zemlju. I ne bi mu za dovoljno; posla sina

29 "Attila je deminutiv od gotskog (i slavenskog, op. D. P.) *atta*, otac" (*Enciklopedija JLZ*, 1966/1: 216). Isto značenje ima i prefiks *ata-* kod imena gotskih i getskih vladara.

svoga, koga jure imiše i biše imal, i s njim vojske, da bi obujal i donju zemlju i zagorsku" (*Ljetopis...*, 1950: 42-43).³⁰

Ostrogotski, zapravo getski vojskovođa Stroil (Ostroilo) najprije je zauzeo "kraljevstvo od Ilirije" koje se protezalo od Vinodola do Poljske, tj. Ilirik od Jadranskog mora do zapadnih (Bijelih, Hrvatskih) Karpata. Ova Stroilova okupacija prostora "od Valdemije deri do Polonije" mogla je biti istovremena onoj koju je registrirao Šišić, kada "varvarske čete, poglavito gotske... (o. 378.) prodru... do sjevernih okrajaka Dalmacije, gdje su razvalile Stridon" (Šišić, 1925: 158),³¹ ili tek nekoliko godina poslije odlaska Gota (Tervinga) u Italiju.

Prethodnim citatom Anonim je nedvosmisleno dao do znanja da je Stroil zauzeo ("obujao") svu zemlju od Vinodola do Poljske upravo u vrijeme kad je njegov brat Totila okupirao ("obujmio") Italiju.³² Poslije zauzeća "kraljevstva od Ilirije" Stroil je prešao u Bosnu i razorio dalmatinske gradove Dalmu,³³ Naron, Solin i Skardon. Iz Dalmacije je Stroil poslao svog sina³⁴ da pokori preostali dio Donje Dalmacije i dal-

30 Osvajači "kraljevstva od Ilirije", odnosno "zemlje od Vinodola do Poljske" došli su u zapadne peripanonske strane sa istoka, tj. iz Panonije ili od Donjeg Dunava preko Panonije. Prva pretpostavka izgleda vjerojatnija, jer je Panonija bila naseljena i prije 357. godine, i to upravo onim narodima kojih se getska tradicija i slavenska radišnost spajaju upravo u Panoniji. (Nazivi Slovačke, Slavonije i Slovenije tj. panonskih rubnih zemalja, najbolja su potvrda bivstovanja Slavena u zapadnoj (Gornjoj) Panoniji nekoliko stoljeća prije pojave hrvatskog imena.

31 Izuzetno je važna Anonimova konstatacija, da je Stroil zauzeo cjelokupnu Iliriju od Valdemije do Polonije. Nema dvojbe da je Stroil zavladao Zapadnim Ilirikom od Vinodola, gdje je već proboravio dvadesetak godina, do Poljske, preko koje su pribaltički Goti dospjeli u Panoniju a odavle preko Ilirika u Italiju. Da su se Goti njegovog "brata" Totile zadržali u Gornjoj Panoniji, kakva bi smisla imala Stroilova reokupacija ovih prostora? Gotovo se nameće zaključak, da je Stroil samo obnovio getsku vlast nakon prelaska Gota preko Panonije i "kraljevstva od Ilirije".

32 Simptomatično je da je Stroil (Ostroilo) prema citiranom zapisu zauzeo "kraljevstvo od Ilirije" tek nakon što je njegov brat pokorio Italiju. Redosljed pokoravanja "kraljevstva od Ilirije" također pruža nekoliko zanimljivih naznaka. Stroil je zajedno s bratom Totilom pokorio sjevernu Dalmaciju i Istru, a Ilirik je tek nakon toga zauzeo samo Stroil, i to krećući se od Valdemije prema Poloniji. Stjepan Antoljak zaključio je da su naziv "Liburnia" koji Ravenski Anonim spominje u Karantaniji "ovamo prenijeli Hrvati iz Liburnije. Oni su onamo donijeli taj toponim, koji je, kako smo vidjeli, uočio već i Ravenski anonim, jer obrnuto, da su ga Slovenci prenijeli na more, ne može nikako biti" (Antoljak, 1956: 28-29).

33 Ovdje se Dalma spominje kao primorski grad što isključuje mogućnost poistovjećivanja Dalme s Duvnom. Grad Dalmu i/ili Delmis spominje Anonim i u IX. poglavlju *Ljetopisa popa Dukljanina* te Toma Splitsanin u I. i XIII. poglavlju *Historije Salonitane*, i to kao južnu granicu Hrvatske.

34 Jednog Stroilova sina Anonim je imenovao Sviolad, ali - čini se - ne onoga što je ratovao u Bosni, a drugoga (?) (Sviolada, Dukljaninova Senulada, po Šišiću, Svevlada) "Rus identificira s Teodorikom Velikom, što prihvaća Hauptman" (*Ljetopis...*, 1950: 43, op. 20). Time je, čini se, opravdano, "preskočeno" V. stoljeće. Razlog opravdanosti "preskakivanja" vjerojatno leži u pojavi vladara koji je svojim imenom i državnim djelima nadmašio sve svoje prethodnike i gotske i getske provenijencije. To je Teodorik Veliki (471-526) koji je vladao Dalmacijom, Panonijom i alpskim zemljama upravo u drugoj polovini V. i prvoj VI. stoljeća, a od 493. i sjevernom Italijom. Teodorik je porijeklom Get iz roda mezijskih Amalinga (antičkih Amantina?), rođen u Panoniji. Po dogovoru s istočnorimskim (bizantskim) carem Zenonom (474-491) Teodorik je porazio zapadnorimskog vladara (Skira Odoakara) i u Zenonovo ime vladao sjevernom Italijom, tj. budućim Ravenskim egzarchatom. Znakovito je da je Teodorik vladao i nad vizigotskom državom, iako je u njegovo vrijeme poznat

matinsko Zagorje (Gornju Dalmaciju).³⁵ I dok je Stroilov sin ratovao protiv bizantske ("cesarove", carigradske) vojske, Stroil se zadržao u gradu "Prilivitu, a to je u bosanske strane".³⁶ Hrvatski je Anonim registrirao Stroilovu smrt upravo u vrijeme sukoba njegovih ratnika s bizantskom vojskom. Ali, kada je bio bizantsko-gotski rat u Bosni, teže je odrediti. U početku V. stoljeća, kada bi prema Anonimovoj kronologiji trebalo identificirati Stroilovu vladavinu, nisu zabilježeni bizantsko-gotski ratovi. Međutim, u prvoj polovini VI. stoljeća, i to neposredno poslije smrti Teodorika Velikog (526) registriran je rat protiv Teodorikova nasljednika Teodahada, za vrijeme carevanja Justinijana I (527-565) koji je započeo upravo u Dalmaciji 535. godine. Vojskovođe Teodahadova nasljednika kralja Vitigisa (536-540), Vilezigel i Azinarije, ratovali su u sjevernoj Liburniji između Krke i Zrmanje (v. Šišić, 1925: 172-173).³⁷ Međutim ni tada (535-540) pa ni u razdoblju do 552. u Tarsatičkoj Liburniji³⁸ ni u Japidiji (današnjoj Lici) nije uspostavljena bizantska vlast nego je "gotska" vlast nastavila egzistirati sve do uspostave hrvatske vlasti koja se ni u čemu nije razlikovala od gotske.³⁹ Budući da je vojna, odnosno ratna organizacija *conditio sine qua non* za

---

gotski vladar (Teodorikov nećak) Amalarik (507-526). Važno je naglasiti da Teodorikovu vlast nije naslijedio nećak (Got) Amalarik, nego unuk Atalarik (526-534), čiju je vlast, ali samo u Italiji, naslijedio Teodahad a zatim Totila (Baduila). Geti su (a ne Goti) upravo tijekom "preskočenog" V. i do polovine VI. stoljeća bili jedini gospodari Bosne, sjeverne Dalmacije i Ilirika, tj. onog područja na kojemu je Anonim registrirao Stroilovu vlast, odnosno onog prostora gdje su već u drugoj polovini VI. stoljeća registrirani Slaveni, odnosno Hrvati.

- 35 Anonimovu podjelu Dalmacije na Donju (primorsku) i Gornju (zagorsku) vododijelnicom jadranskih i dunavskih pritoka posve je izokrenuo Pop Dukljanin fantastičnom podjelom na Donju Dalmaciju ili Bijelu Hrvatsku i na Gornju Dalmaciju ili Crvenu Hrvatsku. Svjestan vlastite zablude, barski se presbiter odrekao takve podjele već od petog (u knjizi, XXX) poglavlja svog *Ljetopisa*, ali je kod mnogih analitičara, za divno čudo, ona ostala do današnjeg vremena.
- 36 Naziv ovog bosanskoga grada Pop Dukljanin je sasvim proizvoljno preveo s "gradom Prevalitanom" (*Prevalitana urbe*), što je Šišić prepravio na "oblast Prevalitana" (*Prevalitana regione*). Supstitucijom grada Prilivita s pokrajinom Prevalitanom otklonjen je interes analitičara da urbiciraju Prilivit, iako je jedino identifikacijom ovoga grada moguće rekonstruirati uspostavljenu granicu između kraljevstva Geta i Bizantskog carstva. (Prilivit bi po mom sudu trebalo tražiti u centralnoj Bosni između Prijedora, Travnika, Donjeg Vakufa, Gradišća, Zenice, Breze ili Visokog, odnosno na mjestu gdje su pronađene dvojne kršćanske bazilike podignute u V. i VI. stoljeću.
- 37 Julijan Medini napominje da je "bizantska vlast u znatnom dijelu Dalmacije, a pogotovo u Liburniji, bila samo nominalna. Goti koji su u tim oblastima bili naseljeni ostali su i nadalje u svojim naseljima..." (Medini, 1980: 406-407).
- 38 "...po shvaćanju Anonimnog Ravenata postoji jedna posebna Liburnija koju on naziva 'tarsatičkom'. Toj i takvoj Liburniji pripadaju svi gradovi (*civitates*) od Flone (vjerojatno umjesto *Aenona* - *Nin*) do Albonč (*Albona* - *Labin*), dakle i sva obala u Podgorskom kanalu. Prema tome to je samo dio stare klasičke Liburnije, koja se, po svjedočanstvu mnogih rimskih historičara i geografa, protezala od rijeke Raše (*Arsia fl.*) u Istri do rijeke Krke (*Titus fl.*). Što je od osobite važnosti, po Ravenatu toj istoj tarsatičkoj Liburniji pripadaju i naselja u zaludu na području današnje Like, dakle naselja nekadašnjih ilirskih Japoda..." (Suić, 1970: 706).
- 39 Mate Suić ukazuje da su *comes Gothorum* "...bili u prvom redu vojni funkcioneri, naročito u graničnom području" (Suić, 1955: 286). Herwig Wolfram temeljito analizira zapovjednu strukturu gotske vojske: "Vojno i društveno raseljanjivanje gotske vojske međusobno su se uvjetovali i bili su u velikom opsegu identični. Moćni i bogati su zadržali zapovjedna mjesta kao *comites et duces*, pri čemu prvi pojam označava pripadnost kraljevskom okruženju, *comitatusu*, a drugi označava ulogu vojnog vodstva. U ratu je to značilo samostalno zapovjedništvo umjesto kralja, koji, od osvajanja Ravene 493., vjerojatno po carskom uzoru, nije vršio vrhovno zapovjedništvo" (Wolfram, 1983: 220).

uspostavu državne organizacije koja je, kako se vidi iz citirane Wolframove konstatacije, bila istovjetna u vrijeme Teodorikova komitata (VI. stoljeće) kao i za vrijeme hrvatskih knezova, posebice Domagoja (IX. stoljeće) koji se redovito spominje kao "slavenski vojskovođa" (*Sclavorum dux* ili *princeps*). Kao hrvatski vladar, Domagoj nije (kao uostalom ni njegovi prethodnici, Borna, Vladislav, Mislav) stvarao novu vojnu niti državnu organizaciju, nego je nastavljao onu "gotsku".

H. Wolfram ističe tezu (i još neki inozemni povjesničari), da "etnogeneza Hrvata počinje u prvoj polovici VII. st." (Wolfram, 1987: 348), dakle u vrijeme kad se završava gotska etnogeneza. Ovi strani povjesničari osobito naglašavaju "da Hrvati, Bugari i Turci iz ranoga srednjeg vijeka nisu identični s današnjim nacijama tih imena te u hrvatskom imenu VII. st. ne vide nikakav etnonim, nego jednu socijalnu oznaku" (Pohl, 1988: 16).

Poznato je da je Totila poražen i ubijen u Italiji 552. godine, ali nijednim podatkom nije zajamčeno da je vladao Dalmacijom. Naime, poslije smrti kralja Teodorika spominju se njegovi nasljednici Teodahad i Vitigis. Ova dvojica zajamčeno nisu vladali Vizigotima, jer su ovi (pravi!) Goti u istom vremenu već osnovali svoju državu u Španjolskoj sa središtem u Toledu. Međutim, Vitigisovi su vojskovođe ratovali protiv bizantske vojske upravo kod Skardone u Dalmaciji. Prema tome, poistovjetiti kralja Vitigisa s drugim (?) Strojimirovim sinom Silimirovom sasvim je logično i kronološki opravdano kao što je logično i poistovjetiti Teodahada sa Silimirovim sinom nepoznatog imena.

Nemoguća je usporedba Silimirova sina Bladina s Totilom, iako su - čini se - i Bladin i Totila živjeli u istom vremenu. Bladin je bio Get a Totila Got. Osim toga svaki je imao svoje kraljevstvo, Totila u sjevernoj Italiji, Bladin u Dalmaciji. Totilino se kraljevstvo raspalo tri godine nakon njegove smrti, a Bladin je još za živoga oca Silimira dočekao veliku slavensku seobu preko Dunava u Meziju te "Selovuiju..., Sledusiju i... Macedoniju" (*Ljetopis...*, 1950: 45).⁴⁰ Prema Anonimu, "niki puk" je preko Dunava ("ispriko rike Velije") dosegao do Makedonije i zaposjeo zemlje bizantskog cara ("zemlju latinsku, ki se onada Rimljane držahu, a sada se zovu Črni Latini").⁴¹

40 Anonimovu je Selovuiju i Sledusiju Pop Dukljanin preveo toponimikom Siloduksijom (*Syloduxiam*), što su kasniji interpreti logično poistovjetili sa Mezijom, odnosno Šumadijom. Simptomatično je da Anonim ovdje ne spominje Dalmaciju, iako mu je kroz cjelokupan sinopsis ova pokrajina bila od prvorazrednog interesa.

41 Iako je Anonim jasno zapisao da su doseljenici zauzeli zemlju Istočnoga rimskog cara a ne Zapadnoga, konstatirajući da su se i jedni i drugi zvali Latini - oni istočni, *Crni*, a zapadne bi, da je u tom vremenu postojalo Zapadno carstvo, valjda zvao, *Bijeli* - Pop Dukljanin vlastitim je dodatkom "Morovlaha" (*Morovlachi*) započeo nikad dovršenu raspravu o Vlasima kojima su doseljeni Slaveni oteli zemlju. Slaveni su, prema relevantnim izvorima, u drugoj polovini VI. stoljeća prešli Dunav i trajno se nastanili na prostorima tada pod bizantskom vlašću, Meziji, Trakiji i Makedoniji. Tadašnji bizantski car (prema Anonimu, "cesar", prema Marulićevu prijevodu

Anonim je registrirao seobu ne spominjući ni ime naroda niti vrijeme seobe, dok ih je Pop Dukljanin krstio Vulgarima. Prema bizantskom kroničaru Prokopiju, to su bili Slaveni čije su prethodnice pristigle na istočni rub Dalmacije upravo sredinom godine 550. i početkom 551.⁴²

Na kraju V. (prvoga "slavenskog") poglavlja Anonim je donio izuzetno suptilne podatke prema kojima su Slaveni poslije utanačenog mira s bizantskim carem zagospodarili i "gotskom državom" u Dalmaciji:

"I videći kralj Bladin čudesa togaj puka i mnoštvo veliko, i razumi da jednim jazikom govore, mnogo bi vesel i tudije spremi posle i posla k njim. Ki cića jazika mnogo milostivo i s počtenjem primiše, i u miru staše, dajući jim Bladin dohodak, kako cesar biše učinio, i utakmiše se stati pod harač. Mnogo ljubeznivo živiše, toliko veće koliko vire i jazika bihu jednoga. I ne učeše rasipati, da, počeše činiti sela i pribivališća, i napunjevati što rasuli bihu. I tvrdo učeše zemlju uzdržati, ku prijali bihu" (*Ljetopis...*, 1950: 45-46).

U citiranom je tekstu nedvosmisleno konstatirano da je Slavena bilo više nego "Gota", ali da su i jedni i drugi govorili istim jezikom.⁴³ Zatim, Bladin je sa slavenskim "poglavicom" (*barre*) utanačio mir i obvezao se na "plaćanje dohodka" kao što je (prethodno) ugovoreno s bizantskim carem, u drugoj polovini VI. stoljeća. Geti i Slaveni živjeli su u miru i ljubavi,⁴⁴ jer su bili iste vjere (kršćani-arijevci) i istog (slavenskog) jezika, a Slaveni, štedljivi i vrijedni, popravili su ono što su uništili i nastavili živjeti u miru i slozi sa zatečenim sunarodnjacima u Dalmaciji.

Iako Slaveni nisu pri dolasku u provinciju Dalmaciju uništili svoje zatečene sunarodnjake "Gote" (zapravo Gete), Anonim ih je posve zanemario. Tek u XIII. poglavlju *Kronike*, a u vrijeme kralja Sebislava (vjerojatno krajem X. stoljeća) Anonim opet spominje Gote, ali ne u "Bijeloj Hrvatskoj" (zapadnoj Panoniji, sjevernoj Dalmaciji i Bosni) nego kod Skadra u tadašnjoj Duklji, spominjući istovremeno i ugarskoga (hunskog) kralja Atilu. Ovaj spomen Gota, kronološki odmaknut od onoga

Kronike hrvatskog Anonima, "Romanorum imperator") sklopio je mir s pridošlim Slavenima. Bizantski car Justin II (565-578) sklopio je 574/5. mir s avarskim kaganom Bajanom čiju su vojsku pretežno sačinjavali Slaveni. Tada se car Justin obvezao plaćati avarskom vodi 80.000 zlatnika godišnje.

42 Prokopije je zapisao, da je "jedna grupa Sklabenoia... prešla redom sve 'Ilirske' planine i došla u Dalmaciju" (*Vizantijski izvori*, I, str. 56).

43 Andrea Dandolo (1309-54), mlatački dužd i pisac, zapisao je slijedeće: "Erat enim Sclavi adhuc gentiles, quia a Gothis originem traxerant" (Bijahu Slaveni još uvijek pogani, jer su vukli porijeklo od Gota) (Rački, 1877: 334).

44 Nema sumnje da su sjevernodalmatinski (liburnijski) "Goti" imali zajedničku vlast odnosno jedinstvenu državu sa nešto kasnije također pridošlim Slavenima. Ovo potvrđuje i Farlati: "Regnum Dalmatinum a Gothis originem, a Sclavis incrementum accepit" (Dalmatinsku državu osnovaše Goti, a povećala se sa Slavenima) (Farlati, 1753: 143).

u *Spisu o Gotima* barem za četiri stoljeća, nema nikakve veze s "gotomanijom", jer je ova vezana uz one Gote odnosno Gete (zapravo, Hrvate) koji su nastavali Liburniju i sjevernu Dalmaciju od sredine IV. do kraja VI. stoljeća. Tako Anonim spominje Gote na onom prostoru gdje ih nitko drugi nije "vidio", i upravo tamo gdje su bizantski pisci (Skilica-Kedren, Brienij, Honijat) registrirali Hrvate tijekom X. i XI. stoljeća, ali ne i ondje gdje su ih drugi izvori registrirali pol tisućljeća ranije i gdje ih je i sam pisac registrirao, "od Valdemije deri do Polonije".

Sintagma istaknuta u naslovu - "Goti koji su i Slaveni" - nije potekla iz *Spisa o Gotima* Hrvatskog Anonima, nego iz pera Popa Dukljanina. Anonimovu rečenicu: "Mnogo ljubeznivo živise (Bladinovi podanici i pridošli Slaveni, op. D. P.) toliko veće koliko vire i jazika bihu jednoga", barski presbiter ovako je preveo: "Caeperuntque se utriq̄ue populi valde inter se diligere id est **Gothi, qui et Sclavi**, et Vulgari, et maxime quod ambo populi gentiles essent et una lingua esset omnibus". (Oba naroda počeše se uzajamno voljeti, to jest *Goti, koji su i Slaveni*, i Vulgari, a najviše zato što su oba naroda bili pogani i što su imali isti jezik.)

Usporedbom rečenice u Anonimovu (izvornom) napisu s prijevodom na latinski Popa Dukljanina jasno se vidi, da sintagma "Goti koji su i Slaveni", nije izvedena iz napisa Hrvatskog Anonima nego iz prethodnoga Dukljaninova teksta. Ovdje je izuzetno važno naglasiti, da je Pop Dukljanin morao poseći za I (uvodnim) poglavljem i prvim dijelom II. poglavlja u kojemu se spominju Goti vezani uz ime Totile. Upravo od trenutka kad je Totila "rasuo" Istru i Akvileju i prešao u Italiju godine 378. pa sve do kraja *Spisa o Gotima*, tj. do pojave Slavena u Dalmaciji, opisane u V. poglavlju, Goti se u *Kronici hrvatskog Anonima* uopće ne spominju. To jedino može značiti da je odlaskom Gota u Italiju ovaj narod prestao egzistirati u Dalmaciji, a za onaj narod koji je uz Stroila nastanio prostor od Poljske do Vinodola te Bosnu i salonitansku Dalmaciju, Hrvatski Anonim nigdje nije *explicite* naveo, da ih je nazvao Gotima, pa tako ni u gore citiranoj rečenici iz koje je Pop Dukljanin izveo sintagmu, "Goti koji su i Slaveni". Važno je istaknuti da se Goti (Ostrogoti) nisu zadržali samo u sjevernoj Dalmaciji i sjevernoj Italiji nego i u svojoj postojbini na crnomorskim obalama. Tako se u djelu Mojsija Horenskoga *Geografija*, koje je napisano na armenskom jeziku između 670. i 680, tvrdi "da je u Daciji stanovalo 25 slavenskih plemena koje su napali Goti" (Kovačević, 1977: 145).⁴⁵

45 Ovdje Jovan Kovačević pretpostavlja, da bi to mogli biti Gepidi, "jer Gota u ovim oblastima više nema". Za razliku od Kovačevića, Wolfram drži da je vijest Valafrida Strabona "po kojemu je u njegovo doba liturgijski jezik u toj oblasti bio gotski", odnosno da se podatak, prema kojem se oko 900. godine na Crnom moru govorilo gotskim jezikom, sasvim vjerojatna (usp. Wolfram, 1983: 91).

"Bijela Hrvatska" i zapadna Panonija u djelima Konstantina Porfirogeneta

Gotima je u *De administrando imperio* Konstantina Porfirogeneta posvećeno XXV. poglavlje naslovljeno "Iz istorije sv. Teofana Sigurijanskoga" (Konstantin Porfirogenet, 1994: 57-59).⁴⁶ Sinopsis se u cijelosti odnosi na prvu polovinu V. stoljeća, odnosno na vrijeme carevanja istočnorimskog cara Teodozija II (408-450) i Marcijana (450-457) te zapadnorimskog cara Valentinijana III (425-455).

"Carevi tada držahu Etija⁴⁷, kao vrlo odanoga. Tada pako bijahu u hiperborejskim krajevima do Dunava nastanjeni Goti i mnoga i velika plemena. Od ovih su spomena vrijedniji **Goti, Gipedi i Vandili** (Vandali), različni samo po imenu i ničem drugom, služeći se jednim narječjem. A svi su slijedili krivu vjeru Arijevu.⁴⁸ Ovi prešavši za Arkadija i Honorija Dunav, smjeste se u zemlji Romajaca, Gipedi pako, od kojih se kašnje odijeliše Longibardi i Avari, nastaniše zemlju oko **Singiduna i Sermija**. A Isigoti (Visigoti) opustošivši sa Alarihom Rim, udjoše u Galiju, i zavladaše tamošnjim krajem.⁴⁹ Goti pako imadjahu najprvo Panoniju, zatim za 19te godine carstva Teodosija mladjega, nastane njegovom dozvolom krajeve Tracije. I boraveći 58 godina u Traciji, zauzme dozvolom Zenona pod vodstvom Teodorih, njihova patricija i hipata (konsula), državu zapadne Libije.⁵⁰ Vandali pako, pridruživši si Alane i Germane, sada nazivane Franke, predju rijeku Rajnu, imajući za vodju **Gogidiskla** i nastane se u Hispaniji, koja je od zapadnoga oceana (računajući)

46 Prve dvije trećine glave XXV, prema Manojloviću, ispisano je iz Teofanove *Hronografije* (v. Tomašić, 1994: 57, op. 178) i to napisu daje veći stupanj vjerodostojnosti.

47 Accije, rimski vojskovođa koji je 451. porazio hunskog vojskovođu Atilu na Katalunskim poljima, nakon čega su se Huni naselili u Panoniji i odanle pošli na pohod na Italiju.

48 Ova je konstatacija proizvoljna; Vandali nisu pripadali ni gotskoj niti getskoj etnozajednici pa se nisu ni mogli služiti istim "narječjem". Međutim, osnovnu su etnozajednicu činili oni Goti (zapravo Ostrogoti, Geti) koji su bili u Podunavlju odnosno u Panoniji brojčano toliko nadmoćni nad ostalim narodima, da je grčkom piscu lako bilo zaključiti, kako svi govore istim jezikom i da svi slijede "krivu vjeru Arijevu", iako su arijanci bili samo oni najbrojniji - Teofanovi Goti i Jordanesovi Geti.

49 Ovom je rečenicom pisac izuzetno suptilno registrirao migracije spomenutih "velikih plemena" iz Panonije u Rimsko carstvo: Goti su (naši Geti) na prijelazu iz IV. u V. stoljeće ("za Arkadija i Honorija") prešli Dunav i nastanili se u istočnorimskim provincijama, odnosno vratili se na pradavna getska staništa, dok su Gepidi "od kojih se kašnje odijeliše Langobardi i Avari", krenuli u Zapadno Rimsko carstvo, opustošili Rim i prešli u Galiju kojom je zavladao Alarihov nasljednik Ataulf, Got a ne Gepid.

50 Goti, tj. Geti koji su nastanjivali Panoniju ("imadjahu najprvo Panoniju") nastanili su se od 427. i u Traciji (19-e godine carevanja Teodozija II, 408-459), gdje su se navodno zadržali daljnjih 58 godina, tj. do pojave ostrogotskog vladara Teodorika (471-526) i, još točnije, do nastupa cara Zenona (474-491) na istočnorimsko prijestolje. Podatak prema kojem je Teodorik "patricij i konzul" cara Zenona, zauzeo Libiju, Porfirogenetov je propust u interpretaciji Teofanove *Hronografije*. Naime, već u drugoj rečenici pisac donosi podatak da rimski vojvoda Bonifacije (a ne Teodorik) "bojeći se rimskih careva, prevezavši se iz Libije u Hispaniju dodje k Vandalima". Osim toga, besmislena je konstatacija prema kojoj bi car Zenon i Teodorik najprije zauzimali zapadnu Libiju zaobilazeći pritom istočnu.

prva zemlja Europe. A Bonifacij, bojeći se rimskih careva, prevezavši se iz Libije u Hispaniju, dodje k Vandalima. I našavši, da je Gogidisklos već umro, a njegove sinove Gothara i Gizeriha kao nasljednike vlade, da ih predobije (nagovori), obeća, da će razdijeliti Libiju u tri dijela, tako da će svaki za sebe dobiti treći dio, a zajedno da će se braniti protiv svakoga, ma bilo kojega neprijatelja. Na taj dogovor predju Vandali morsko tijesno i nastane Libiju od oceana do Tripolisa i Kirene.⁵¹ Visigoti pako, digoše se iz Galije, i osvoje Hispaniju."⁵²

Iako se kazivanje u citiranom odlomku doima dosta konfuzno, jasno je da pisac Porfirogenet (zapravo, kroničar Teofan) razlikuje Gote (naše Gete) od Vizigota. Goti, prema zapisu, "bijahu nastanjeni u hiperborejskim krajevima do Dunava". Ovi se Goti razlikuju od Gepida i Vandala "samo po imenu i ničem drugom, služeći se jednim narječjem. A svi su slijedili krivu vjeru Arijevu."⁵³

Od ovog mjesta pa do kraja *De administrando imperio* Porfirogenet "zaboravlja" na panonske Gote, da bi na istom mjestu registrirao Langobarde i Avare kao dvije zasebne grane Gepida. Rekosmo da je Porfirogenet registrirao seobu Gota u Španjolsku, ali vjerojatno ne onih iz Podunavlja nego onu s rijeke Rajne. Na istom mjestu registrirana je i seoba Vandala (preko Galije i Španjolske u sjevernu Afriku) i Langobarda kao jedne grane "Gipeda", dok su se Avari (prema ovim grčkim piscima, druga grana Gepida) zadržali u Panoniji i nakon odlaska Langobarda u Italiju.⁵⁴ Budući da je pisac registrirao samo seobu Vizigota, ali ne i Gota koji "imadjahu najprvo Panoniju, a zatim za 19e godine carstva Teodozija mladjega, nastane njegovom dozvolom krajeve Tracije", nemoguće je izvesti bilo kakav drugi zaključak osim da su jedino Goti, te od ostataka Huna nastali ili sredinom VI. stoljeća pridošli Avari,⁵⁵ opstali u Panoniji.

---

51 Bonifacijev dogovor s vođama Vandala, Gogidisklovim sinovima Gotharom i Gizerihom, zapravo je suptilan opis kako su Vandali prelazili preko Rajne, Galije i Hispanije te preko Gibraltara, zauzeli Libiju, koju je tek namjeravao zauzeti Alarih sedamdesetak godina prije.

52 Ovaj kratki i jezgroviti podatak jasno govori da nisu Goti (Ostrogoti, Geti) nego Visigoti prešli u Galiju i Španjolsku. Jedino nije rečeno jesu li to oni Visigoti koji su došli preko Panonije, Ilirika i Italije, u Galiju, ili je druga grupa Gota prešla od Baltika preko Galije u španjolski Tolcedo. Opis kako su Vandali iz Porajnja preko Galije prešli u Španjolsku nameće zaključak, da su istim putem i sa približno istog prostora i Goti (Visigoti!) dosegli do nje.

53 Ovdje pisac miješa povijest Gepida i Vandala. Naime, Vandali nisu pripadali ni gotskoj niti getskoj etnozajednici, nego su - prema drugim izvorima - kao ratnička skupina pristigli u Panoniju s germanskog sjevera pa se nisu ni mogli služiti "narječjem" onih naroda koje su zatekli u Panoniji.

54 U XXVII. poglavlju ("O tematu Langobardiji") Porfirogenet je donio podatak prema kojem su Langobardi prešli iz Panonije u Italiju upravo u vrijeme patricija Narsesa (pobjednika nad Totilom 552; bizantski namjesnik u Italiji od 555. do 557): "U tadanje pako vrijeme nastavahu Langobardi Panoniju, gdje se sada nalaze Turci (Magjari). I pošlje njima patricij Narses svakojake plodine i objavi im ovako: Dodjite amo i pogledajte zemlju, kojom teče, kako no se veli, med i mlijeko, od koje, mislim, bolje nema pod Bogom, pa ako vam je ugodno, nastaniti je, pa čete me na vijek vijeka blagoslivljati. Čuvši to Langobardi, poslušahu i skupa sa rodnom svojim dodju u Benevent" (Konstantin Porfirogenet, 1994: 62).

U XXIX. poglavlju *De administrando imperio* ("O Dalmaciji i narodima ki je nastavaju") K. Porfirogenet identificira na lijevoj obali Dunava "slovenski narod, koji i Avarima nazivaju". Iako u uvodnom dijelu ovog poglavlja nema kronoloških podataka, posve je transparentno da se sinopsis odnosi na vrijeme od pojave Avara u Panoniji (558) pa do nastupa bizantskog cara Heraklija (610-641), tj. na razdoblje od sredine VI. do 10-ih godina VII. stoljeća. Sljedeći događaji potvrđuju da se spomen "Slavena koji se i Avarima nazivaju" odnosi na vrijeme nakon kojega su "Avari-Slaveni" zauzeli Salonu.⁵⁶ "Prema predanju dalmatinskih komuna došli su Slaveni zajedno s Avarima neposredno iza Dunava te su u Dalmaciji imali posla jedino s Romanima i osvajanjem i uništavanjem romanskih sela i gradova. To se predanje posve slaže s izvještajima o velikoj avarsko-slavenskoj navalni na Balkan između 614. i 615, dakle u doba, kad je zaista pala Salona i dovršilo se osvajanje Balkanskoga poluotoka od strane Slavena" (Grafenauer, 1952: 32). Svi Slaveni koji su od početka VII. stoljeća naseljeni u Dalmaciji, dospjeli su u ovu provinciju iz Panonije ili preko Panonije. Međutim, ovom seobom Panonija ipak nije bila "ispražnjena", nego su Slaveni ovdje dočekali mađarsku okupaciju, kada "dodjoše Turci i do kraja pogubiše i osvojiše njihovu zemlju, u kojoj i sada domuju; a što je naroda preostalo, rastepe se i uskoči u susjedne narode; u Bugare, Turke, Hrvate i ostale narode" (Konstantin Porfirogenet, 1994: 107).⁵⁷

55 Etnogeneza Avara ovdje nije od primarnog interesa, ali Porfirogenetova sintagma "Slaveni, koje i Avarima nazivaju" prisiljava nas da Avarc tretiramo odvojeno od Slavena i po sociološkim i po etnološkim odrednicama, ali ne i po političkim, jer su se već od 558. malobrojni Avari nametnuli panonskim Slavenima kao gospodari i vojskovođe. Time su malobrojni Avari, kojih je "bilo oko godine 568. otprilike 20.000" (v. Šišić, 1925: 215), činili vladalačku strukturu, iako je u istom vremenu Slavena u Panoniji bilo i nekoliko desetaka puta više (v. bilješku 48).

Nekoliko godina prije uspostave avarske države, na Balkan su provaljivali Slaveni. Ove slavenske provale koje su uslijedile polovicom 550. i početkom 551. uobičajno se uzimaju kao vrijeme prvih naseljavanja Slavena na područje Istočnog carstva.

56 U drugom odlomku spomenutog poglavlja pisac navodi, da se narod nastanjen na lijevoj obali Dunava naziva Slavenima ("...mišljahu u sebi Sloveni onkraj rijeke koje i Avarima zovu, te, smislivši tako Sloveni i Avari...", zatim, "rečeni Sloveni..." te najzad, "...spomenute Slovence..." (Konstantin Porfirogenet, 1994: 67).

U XXX. poglavlju *De administrando imperio* ("Rasprava o tematu Dalmacije") ponovljen je opis iz XXIX. poglavlja, ali tako da su Slaveni posve izostavljeni a zadržani samo Avari. Većina je analitičara (razložno) ocijenila da "29. pogl. prikazuje karakteristične crte običnog neuređenog ekscerpta, u koji su dodane za Konstantinovo pisanje karakteristične 'filološke' primjedbe o raznim imenima (Romani; Klis; Slaveni, koji se zovu i Avari), dok u 30. pogl. nalazimo mnogo logičniji redosljed događaja, tješniji naslon na živo pripovijedanje narodne tradicije (prvi napad stražara na Avarc, opis zauzeća grada Salone na Veliku Subotu)" (Grafenauer, 1952: 19). Pa ipak, sve nabrojeno ne može biti razlogom da se preskoči spomenuti Slavenci, a zadrži samo Avarc kao osvajače Salone.

57 DAI, XLI. pogl. "O zemlji Moraviji". "Uskakivanje" Panonaca (Moravljana) među Turke (Mađare) posljedica je mađarske okupacije njihovih posjeda, dok je sraštanje s Bugarima i Hrvatima zapravo prirodan proces povezivanja različitih naroda istovjetne etnogeneze; svi su oni i prije i poslije naznačenog vremena bili i Slaveni i Panonci.

U *Spisu o tematima (De thematibus)* spominju se Skiti ili "Skičani (koji) su ovdje mjesto Macedonjana raseljeni, a nje je nastanio u gorama Strimona i prijelazima Klisura Justinijan Rinotmet" (Tomašić, 1994: 173). U spisu *Život Vasilija I. (Vita Basilii)* pisac⁵⁸ jasno imenuje na koje narode misli pod Skitima: "Od onih Skita koji žive u Panoniji i susjednim oblastima, mislim Hrvati i Srbi i Zahumljani i Travunjani i Konavljani i Dukljani i Neretljani..."⁵⁹ Prema Porfirogenetu, svi Slaveni koji su se iz Panonije doselili u Dalmaciju, Meziju, Makedoniju... potekli su iz Skitije. Dakle, iako se ova pokrajina i u vrijeme cara-pisca prostirala sjeverno od Crnog mora, Skiti se nisu doselili u Dalmaciju iz Skitije nego iz Panonije, a samo su se pred-slavenski Skiti i Geti proširili i na panonske prostore gdje su stekli etnonim Slavena.⁶⁰

Prema *De administrando imperio*, Hrvati su za vrijeme slavenske (avarske) okupacije salonitanske Dalmacije (početkom VII. stoljeća) "stanovali s one strane Bagibareje gdje su sada Bjelohrvati" (Konstantin Porfirogenet, 1994: 79).⁶¹ "Hrvati, koji sada nastavaju strane Dalmacije, potječu od nekrštenih Hrvata, koje i Bijelima

58 U još neocijenjenoj raspravi postavio sam hipotezu prema kojoj je *Spis o narodima (O upravljanju carstvom/De administrando imperio)* djelo dvojice autora iz različitih vremena, cara Bazilija iz IX. i Konstantina Porfirogeneta iz X. stoljeća. Život Bazilija po mom je sudu Porfirogenetovo djelo, dok je *Spis o temama* djelo Porfirogenetova djeda Bazilija, s nekim podacima što ih je dodao Leon Mudri (886-911), otac Konstantina Porfirogeneta. O *ceremonijama (De caeremoniis aulae byzantinae)* Porfirogenetova je "kompilacija iz starijih djela i spisa" (Konstantin Porfirogenet, 1994: 9) i pisca iz vremena cara Nikefora Fokasa (963-969).

59 *Vizantijski izvori*, II (obrada B. Ferjančić), Beograd 1959. (dalje: Ferjančić, DAI), str. 74. Bijeloj Hrvatskoj odnosno Velikoj Moravskoj krajem IX. st. zapadni je susjed Franačka, dok istočnog susjeda čine Mađari u Erdelju (na lijevoj obali Dunava) oko "rijeka Temčš, druga Tutis, treća Maroš, četvrta Koeroeš, i opet druga rijeka Tisa" (Konstantin Porfirogenet, 1994: 105). (Ovaj podatak potječe iz vremena cara Leona Mudrog.) U XIII. poglavlju *De administrando imperio* ("O narodima koji su na domaku Turaka") u Panoniji su registrirani Mađari (očito se radi o zapisu nastalom u X. st.), a oko Panonije - Franačka (zapadno), "prema sjeveru Pečenezi, a prema jugu Velika Moravska ili država Svetoplukova, koja je posvema uništena od tih Turaka i od njih zauzeta" (pa je tako na moravskom prostoru uspostavljena mađarska vlast, op. D. P.). "Hrvati su pako prema gorama (Gvozdu, D. P.) susjedni Turcima." (Konstantin Porfirogenet, 1994: 38-39).

60 Jakov Bačić, profesor slavistike na oregonskom sveučilištu, zastupa tezu da je "pradomovina Hrvata, ali i svih drugih Slavena, bila u Panoniji i da se Bijela Hrvatska nalazila u Podunavlju. u današnjoj sjevernoj i istočnoj Hrvatskoj, u Mađarskoj i Austriji, a ne iza Karpada." Prema njemu, "Slaveni su se izlučili iz indoeuropske skupine naroda u Podunavlju, a nisu pristigli s područja iza Karpada." (cit. prema Mužić, 1989: 12). Bačić tvrdi da Gradišćanski Hrvati "nisu nikakvi došljaci s juga već ostaci drevnih Hrvata, Svatoplukovih, Ljudevitovih i Daurencijevih". Dakako, ova je tvrdnja dijametralno oprečna općeprihvaćenom stajalištu koje zastupa Mirko Valentić i drugi pisci sa zagrebačkog Instituta za hrvatsku povijest, što ne mora značiti da će Bačićeva hipoteza zauvijek ostati marginalizirana.

61 Armin Pavić odbacuje uobičajenu pretpostavku da se iz careve Bagibareje krije Bavarska te dokazuje (s time se u cijelosti slažem), da Hrvati "sjedjahu iza Babje gore na Kupi, iza zemlje, gdje g. 950 bijahu Bijeli Hrvati u Dalmaciji od Cetine do Kupe; dakle u starom Noriku, iliti u carevo doba u Karantaniji, koju je u početku 7. stoljeća samo s Češkom i polapskim Slavenima bio ujedinio u veliku slavensku državinu" (Tomašić, u; Konstantin Porfirogenet, 1994: 79, o. 304). Bagibarejas ili - prema Paviću - Babigarejas nije pradomovina dalmatinskih Hrvata, nego Pavić tvrdi da je car zabilježio, kako su Hrvati iza "Babljih gora" stanovali u vrijeme kad su Avari-Slaveni (Obri) zauzeli Dalmaciju. Pradomovina Hrvata - prema Paviću - jest Stara Češka i (po našem mišljenju) Velika Moravska, a Hrvati su preko Bagibareje iz zapadne Panonije dospjeli u Dalmaciju. Ova hrvatska seoba iz Bijele Hrvatske u Bagibareju sukladna je onoj "gotskoj" koja je registrirana u *Kronici hrvatskog Anonima*, tj. krajem IV. ili u V. stoljeću.

nazivlju. Oni su onkraj Turske, stanuju blizu Frangijske, a susjedi su Slovenima, nekrštenim Srbima" (Konstantin Porfirogenet, 1994: 84). Primarna domovina Bijelih Srba nije "Bijela Srbija" (geopolitikon pod tim imenom Porfirogenet nije registrirao), nego zemlja Bojki, smještena (kao i Bijela Hrvatska) "s one strane Turske /tj. Mađarske/... Njima je u susjedstvu i Franačka, isto kao i velika Hrvatska, ona nekrštena, koja se naziva i Bijela".⁶²

Idući geopolitički opis vjerojatno je u cijelosti iz Bazilijeva pera i zasigurno se ne odnosi na sredinu X. stoljeća nego na sedamdesete godine IX: "Od rijeke Cetine počinje zemlja Hrvatska i pruža se prema Primorju do granica Istre, odnosno do grada Labina i sa brdske strane u izvjesnoj mjeri pruža se i dalje od provincije Istre."⁶³ Izuzetno je važno naglasiti, da tadašnja hrvatska država dosiže nešto sjevernije od korjena Istre. U IX. je stoljeću hrvatska država graničila na sjeveru s Bijelom Hrvatskom, odnosno s Velikom Moravskom smještenom u zapadnoj Panoniji i peripanonskom dijelu oko rijeka Leithe, Fische i Rabe. Štoviše, "od Hrvata koji su došli u Dalmaciju, odvoji se jedan dio i zavlada Ilirikom i Panonijom. I ovi su imali nezavisnog arhonta, koji je na razne strane slao poslanstva, a prijateljska samo arhontu Hrvatske".⁶⁴ Ovdje nećemo rasčlanjivati benigne kombinacije prema kojima je "silni kralj Tomislav tada porazio Mađare na Dravi", nego tek naznačiti, da je tada (838)

62 Ferjančić, DAI, str. 46-47. Porfirogenet često rabi pojmove "pokršteni" ili "ne(po)kršteni". Ovi pojmovi kod cara-pisca imaju političko (državno) a ne vjersko (crkveno) značenje; ne, kristijanizirani nego - održavljani (s autonomnom vlašću). U XXXII. poglavlju "O Srbima i zemlji u kojoj sada stanuju" stoji podatak da su ne samo Srbi nego i ostali Slaveni u Dalmaciji (Hrvatima i Srbima na jugu) bili kršćani i prije seobe u Dalmaciju: "I pošto bjehu sadanja **Srbija** i Paganija i takozvana Zahumska zemlja i Trebinska i zemlja Konavljana pod carevom oblašću, a bijahu opustošene od Avara (...), učadori car ove Srbije u tim zemljama i bješe caru romajskome podložni. Dovevši **svećenike iz Rima** i podučivši ih u djelima pobožnosti, car ih pokrsti i privede k **staroj vjeri**." (Konstantin Porfirogenet, 1994: 88). Ovaj podatak o "staroj vjeri" Ferjančić je jednostavno ispustio, dok ga je Tomašić ovako "objasnio": "Ova stara vjera je nešto sumnjiva. Pokazuje, da bi to mogao biti dodatak poznije dobe, kad je već raskol jače zaostrio staru i novu vjeru tj. grčku i rimsku." (Tomašić, 1994: 88). Ovo pokrštenje Srba vremenom je definirano Heraklijevom vladavinom, što znači da se pod utjecajem "svećenika iz Rima" odreklo arijanstva usvojenog u Panoniji, a prihvatilo izvorno (opće, katoličko) crkveno učenje koje je i za vrijeme biskupa Arijana i njegovih sljedbenika, a poglavito u V. i VI. stoljeću bilo uspostavljeno u Dalmaciji u "predgotskim" vremenima, i to prvenstveno utjecajem rimskoga crkvenog središta. Zanimljivo je da ovdje Porfirogenet nabraja sve "Sklavinije" osim Duklje, dok za Hrvate tvrdi, da "car Heraklij pošalje i dovede iz Rima svećenike, načini od njih arkepiškopa i episkopa i prezvitere i djakone, pa pokrsti Hrvate. Ovi pako Hrvati imahu u ono doba arhonta **Porgu**" (Konstantin Porfirogenet, 1994: 85). Ovdje pisac nije spominjao "staru vjeru" iako je gotovo istim riječima opisao i hrvatsko i srpsko pokršćavanje. Porfirogenetov propust namirio je Toma Splićanin: "Pa iako su (Hrvati, D. P.) bili opaki i divlji, ipak su bili kršćani, ali vrlo neotesani. Bili su također poprskani arijanskom kugom" (Toma Arhidakon, 1977: 33). Toma tvrdi da su "kneževi Gota i Hrvata bili očišćeni od zaraze arijanske hereze" (Toma Arhidakon, 1977: 42) još prije propasti Solina, što znači prije ili za vrijeme cara Heraklija. (O kristijanizaciji Hrvata bit će više riječi u sljedećem poglavlju posvećenom Tomi Arhidakonu.)

63 Unatoč nedvosmislenoj tvrdnji autora *Spisa o narodima* da se Hrvatska tada prostirala i sjevernije od Istre, tj. i po jednom dijelu današnje Slovenije (vjerojatno i po cijeloj), kasniji su "geopolitičari" ondje definirali franačku državu, dakako, bez uporišta u navedenom spisu na kojeg su se redovito pozivali. (Prostor današnje Slovenije, ondašnje Carniole, osvojio je franački kralj Karloman poslije Domagojeve smrti, tj. poslije 876. godine.)

64 Ferjančić, DAI, str. 31-32.

knez Pribina sa sinom Koceljom napustio onu Hrvatsku u Dalmaciji i zavladao južnim dijelom Bijele Hrvatske u Iliriku i Panoniji, odnosno Kranjskom, Koruškom, Štajerskom, Hrvatskim Gradišćem i Panonijom do Balatona te interamnijem (barem) do izvora rijeke Vuke.

Spisi Konstantina Porfirogeneta sadržavaju više podataka o Slavenima (naročito o Hrvatima i Srbima) nego svi ostali izvori do sredine X. stoljeća. Zato je većini analitičara djelo cara-pisca osnovica za rekonstrukciju migracije Slavena iz Panonije u Dalmaciju, dok su onima koji razvijaju tezu o autohtonosti Hrvata u Dalmaciji te onima koji pomiču slavensku seobu na kraj VIII. stoljeća, Porfirogenetovi podaci svojevrsna barijera za njihove konstrukcije. Tako Ivan Mužić samovoljno proglašava *De administrando imperio* za "drugorazredni izvor" pozivajući se pritom na sljedeće mišljenje Mihe Barade: "Zato u pitanju seobe Hrvata tražiti rješenje u samim vijestima Porfirogenita uzaludna je svaka muka i nastojanje; treba pustiti vijesti careve potpuno po strani i nastojati pronaći drugovdje utvrđene povijesne činjenice te pomoću njih određivati vrijeme, način i put seobe Hrvata u Dinaride" (Mužić, 1989: 13). Za razliku od Mužića koji pokušava zaobići Porfirogenetove podatke o slaven-skim migracijama, te od onih pisaca koji doslovce slijede carevo kazivanje da su Slaveni dospjeli u Dalmaciju u prvoj polovici VII. stoljeća ("za vrijeme cara Herak-lija"), Lujo Margetić postavlja hipotezu (prema Mužiću, Margetić je to čak uspio i dokazati) da su Hrvati mogli doseliti "tek pod kraj VIII. stoljeća", a nešto "kasnije je car Konstantin Porfirogenet preradio skupljene podatke u probizantskom smislu, povezao dolazak Hrvata i Srba s bizantskim carem Heraklijem i time temeljito izmijenio narodno predanje i u pogledu sadržaju i vremenu" (Margetić, 1977: 84). U ovom napisu nema mjesta za potvrđivanje niti za osporavanje ovih teza. Ali ima potrebe konstatirati da je odbacivanje (Mužić) ili zaobilaznje (Margetić) onih referenci koje se ne uklapaju u pretpostavljene zaključke spomenutih pisaca, slaba preporuka drugima da prihvate ovakve konstrukcije. Zato nije čudo što spomenute teze nisu stekle nove pobornike.

Goti koji su i Slaveni, prema Tomi Splicićanu

Toma Splicićanin, suptilnije od Hrvatskog Anonima, doveo je, bez kronoloških odrednica, Gote u organsku vezu s Hrvatima, registrirajući ih u sjevernom dijelu Dalmacije. Uvodnom napomenom, da će povijest Gota "pokušati izložiti slijedeći dijelom pisano, dijelom predanje, dijelom nagađanje" (Toma Arhidakon, 1977: 32),⁶⁵

⁶⁵ Iz Tomine konstatacije da se pri opisu razaranja Solina služio i pisanim izvorima, može se naslutiti da je poznao jedini tada poznati napis, farni *Ljetopis popa Dukljanina*. U historiografiji su poznati dijametralno

Toma je unaprijed najavio vlastite konstrukcije. Gotima je ovaj nenadmašni apologet splitske nadbiskupije posvetio VII. poglavlje *Historije Salonitane* pod nazivom "Kako je Solin bio zauzet". Neposredno iza ovog uvoda Toma je, gotovo istim riječima kao Pop Dukljanin, registrirao Gote u salonitanskoj Dalmaciji: "Kaže se da je Solin bio razoren za vrijeme Gota, koji su pod vodstvom Totile pošli iz teutonskih i poljskih strana. Sam je, naime, vojvoda, prije nego što je zavojsčio na Italiju, prešao pljačkajući kroz dalmatinske strane, i djelomično grad Solin opljačkao" (Toma Arhidakon, 1977: 32).⁶⁶

Posebnu smutnju koju je lucidni Toma vjerojatno namjerno napravio, čini spomen Totile u primarnoj gotskoj seobi. Ovaj očiti anakronizam po kojem bi prvi prodor Gota iz teutonskih i poljskih strana, tj. s obala Baltičkog mora u Dalmaciju i Italiju, trebalo - zbog spomena Totile - pomaknuti u VI. stoljeće (ili Totilu vratiti u IV), čini poseban problem u izučavanju fenomena "gotomanije".⁶⁷

Domovina Tominih Gota bila je, izgleda, nešto sjevernije od Anonimovih, jer su - prema Tomi - Goti prispjeli "iz poljskih strana". (Sjetimo se, Stroilovo se kraljevstvo

---

oprečni stavovi o ovom pitanju: jedan (K. Šegvića) prema kojem se odbacuje mogućnost da se Toma služio *Ljetopisom*, drugi (na primjer N. Radojčića) prema kojem je Toma svoju "gotomaniju" crpio upravo iz prvog dijela *Ljetopisa popa Dukljanina*. Iz *Kronike hrvatskog Anonima* koja je zaista pronađena u splitskoj okolici, istina, poslije smrti Tome Arhidakona, ovaj splitski pisac nije mogao izvući ovakav podatak, jer ondje tako nešto nije ni zapisano (v. prethodne stranice u ovom radu). Isto se tako čini neutemeljena pretpostavka da je Toma poznavao *Kroniku hrvatskog Anonima* posredno preko *Pripisa Supetarskog kartulara*, jer se ovdje ne spominje "Budimir, kralj svetog puka nego Svetopeleg (Suctopelegi)", što je čista transkripcija Dukljaninova "Svetopelcka (Sfetopek)" (Usp. Švob, 1956). Navod Zvonimirova imena u spomenutom kartularu nije potvrda da je *Pripis* izveden iz *Kronike hrvatskog Anonima*, jer se i u *Ljetopisu popa Dukljanina* također spominje Zvonimir.

66 Uvodnim riječima "kaže se" Toma još jedanput skida odgovornost za točnost podataka. Dodatkom da su Goti došli "iz teutonskih strana", pisac kao da otvara mogućnost povezivanja opisane seobe "Gota koji su i Slaveni" s primarnom gotskom seobom koja je nedvojbeno krenula iz Teutonije, tj. iz pribaltičkih prostora.

Prema Račkom, "ovdje Toma misli na ratove, koje je car Justinijan vodio protiv Gota u Italiji i Dalmaciji, u kojima je Solin bio čas u rukama Gota, čas u rukama Rimljana, te ove ratove prenosi u sljedeće stoljeće" (Toma Arhidakon, 1977: 183, o. 30). Tomina akroničnost prema kojoj Totilino ratovanje registrira u V. stoljeću, a ne u Totilinu vremenu (sredinom VI) u kojem i ne spominje Totilu poimenično, nego "vojvodu Gota koji je stajao na čelu čitave Slavonije", teško je razumljiva. Čini se da je Toma raspolagao sa čvrstim podacima iz VI. stoljeća, ali je smišljeno odgadao spomen Hrvata prije Totile, oslanjajući se na bizarne podatke Popa Dukljanina. Tomi je, izgleda, bilo prioritarno pomaknuti dolazak Gota-Hrvata u Solin nakon održavanja salonitanskih sabora 530. i 533. Tada je, naime, nastao crkveni raskol između sjeverne i središnje Dalmacije, točnije, između tzv. "martaritanske" biskupije (vjerojatno, hrvatske biskupije sa sjedištem u Senju) i solinske, tada pod carigradskom jurisdikcijom.

67 Simptomatičan je spomen Totile u Tominoj *Kronici*. S Totilom su, prema Tomi, došli Goti, odnosno Slaveni i pod njegovim vodstvom "djelomično opljačkali Solin. (Sam je, naime, vojvoda - djelomično grad Solin opljačkao. On je sam ušao u naprijed opisanu građevinu cezara Dioklecijana i ondje isklesane carske naslove skinuo i uništio i dao razoriti jedan dio iste građevine.)" Međutim, kasnije su "Goti koji su i Slaveni" pod vodstvom vojvode koji se zvao Got, razorili Solin (prema *Historiji Salonitani*, tj. "Većoj" salonitanskoj historiji, točno godine 625). Razaranja Solina i protjerivanje Solinjana na otoke, svakako se zbilo prije pojave pape Ivana IV (640-642) i misije u kojoj je opat Martin (641) otkupljivao dalmatinske zarobljenike od Slavena te kosti mučenika, Sv. Anastazije (Staše) iz Akvileje i Sv. Dujma iz Solina.

prostiralo "od Polonije do Valdemije", što bi moglo značiti, da se nije protezalo ni po Poloniji ni po Valdemiji, nego tek između ovih dviju zemalja, barem u vrijeme prve gotske seobe. Upravo s onim Gotima "od teutonskih i poljskih strana, koji se nazivaju Lingonima, bilo je došlo sa Totilom sedam ili osam plemenitih rodova" (Toma Arhidakon, 1977 :32).⁶⁸

Ali, "kad su oni (Goti, op. D. P.) vidili, da će im *hrvatska zemlja* (istaknuo D. P.) biti prikladna za stanovanje, jer su u njoj ostajali rijetki koloni, zatraže je i dobiju od svoga vojvode."⁶⁹ Ovdje Toma naziva zemlju "hrvatskom" posve na isti način kao i Anonim u IV. poglavlju *Hrvatske kronike* prema kojem kralj Silimir "tako opet napuni *zemlju hrvatsku*" (*Ljetopis...*, 1950: 44; istaknuo D. P.).⁷⁰

U nastavku VII. poglavlja Toma nedvosmisleno dokazuje da Goti i Hrvati nisu isti narod. Hrvatska se, prema Tomi, "nekad zvala Kurecija, a narodi, koji se sada nazivaju Hrvati, nazivali su se Kureti ili Koribanti".⁷¹ "Pomiješali su se, dakle, ti narodi (Kureti i Hrvati, a ne Kureti i Goti! op. D. P.) i postali su jedan rod, slični po životu i običajima, jednog govora. Počeli su, pak, imati vlastite knezove. Pa iako su bili opaki i divlji, ipak su bili kršćani, ali vrlo neotesani. Bili su također poprskani arijanskom kugom. Mnogi su ih nazivali Gotima, a također Slavenima, prema osobini imena onih, koji su bili došli iz Poljske ili Češke" (Toma Arhidakon, 1977: 33). Ovdje Tomu treba shvatiti doslovno; neki su se nazivali Gotima jer su došli iz Poljske, drugi opet Slavenima jer su došli iz Češke. Posebno je važno razumjeti Tomu, na koja je "dva naroda" mislio kad je ustvrdio, da su postali "jedan rod, slični... po običajima, jednog govora". Jedan narod nedvojbeno čine Kureti ili Hrvati, dok drugi zasigurno nisu Goti, jer su govorili slavenskim jezikom. Drugi narod mogu biti samo Slaveni

68 Iako je većina analitičara latinsku riječ *tribus* prevodila s hrvatskom rod, čini se logičniji prijevod Luje Margetića s riječju četa; Goti su od Baltika krenuli kao vojnička skupina. Ovdje Toma neke Gote naziva Lingonima, ali nije jasno misli li pritom na Lingone iz gornjeg Porajnja ili na zemlju Lingona u istočnoj Padaniji, koju su Goti osvojili krajem IV. stoljeća. ("Lingoni su bili Kelti na ušću desne obale Poa", pretpostavlja Rački (v. Toma Arhidakon, 1977: 183, n. 31).

69 Prema ovome, "gotški vojvoda" (Totila) nije samo osvajač nego i legitimni vladar "hrvatske zemlje". Ovaj stupanj vlasti nije mogao novi vladar ostvariti tek pokoravanjem "hrvatske zemlje" bez obzira što su rijetki "koloni" napustili zemlju bježeći ispred Gota. To je mogla biti tek posljedica smjenjivanja vladalačke garniture a ne rezultat primarnoga osvajačkog pohoda. Uostalom, Goti se već od sredine VI. stoljeća ne spominju ni u Italiji pa je problematična uspostava gotske vlasti u Dalmaciji i Liburniji u istom vremenu.

70 Ima napretak tumačenja prema kojem je pisac mogao "posuditi" kasniji naziv ove pokrajine, ali takva "pojašnjenja" slabi istovjetan spomen "hrvatske zemlje" i kod Anonima i kod Tome. Uvjerljivijom se doima pretpostavka prema kojoj je Toma znao da Totila nije dočeo Gote "od poljskih strana", nego da je i rođen u "Lingoniji", tj. u Italiji, i da je također znao da opisuje onu scobu Gota s kojima su Hrvati došli u Dalmaciju i koja je prethodila pojavi Totile za puna dva stoljeća.

71 Ime Kureta posudio je Toma od Lukana, koji je mislio da "Kureti nastavaju otok Kuriktu, današnji Krk" (v. Toma Arhidakon, 1977: 184, o. 32). Koribante je također posudio, ali od Vergilija koji "misli na Koribante, službenike frigijske boginje Kibebe, s kojima Toma miješa Kurete" (Toma Arhidakon, 1977: 33). Izgleda da je Toma dobro znao, da su kult Kibebe (*Magna Mater*) prenijeli iz Frigije u Liburniju upravo preci onih "Gota koji su i Slaveni".

koji su u "hrvatsku zemlju" doselili krajem VI. stoljeća, tj. dvjestotinjak godina poslije svojih srodnika Ostrogota, zapravo Hrvata. Tako je ova Tomina "retorta" u kojoj "ključaju" Kureti, Goti i Slaveni, a kao sublimat izjedruju se Hrvati, zapravo najsuptilnije opisana hrvatska geneza koju je - kakvog li paradoksa - registrirao najizrazitiji kroatofob svih vremena.⁷² Tomini Kureti-Goti-Slaveni-Hrvati govore istim jezikom u vremenu pape Grgura I (590-604), solinskog biskupa Natalisa (umro 592) i Maksima "shizmatika" (posljednji put Toma ga spominje 602), što znači da je - prema Tomi - biskup Maksim djelovao (i) početkom VII. stoljeća, u kojemu nije zabilježen crkveni rascjep.⁷³

Toma apostrofira Hrvate kao kršćane-arijance. Ova konstatacija nedvosmisleno vraća dolazak Gota-Slavena ne samo u razdoblje širenja arijanstva nego i u vrijeme djelovanja biskupa Arija. Arijevo se učenje razvilo u IV. stoljeću, a njegove tragove Toma je nalazio kod Hrvata čak i u XI. Budući da se arijanstvo prvenstveno razvilo u sirmijskoj dijecezi, odnosno u Panoniji, a zatim se proširilo i na sjevernu Dalmaciju, ovo kršćansko i katoličko učenje sobom je mogao donijeti samo onaj narod koji se iz Panonije doselio u Dalmaciju. A to nisu bili Goti-Germani nego Geti-Slaveni, nedvojbeno narod iz kojeg su nastali Hrvati.

Naveli smo da je Hrvatski Anonim "dosta precizno" definirao hrvatsku zemlju kao Silimirovo kraljevstvo, tj. "Bosna i Valdemin deri do Polonije, kako primorsko tako i zagorsko kraljevstvo" (*Ljetopis...*, 1950: 43). Toma Splićanin u svojoj je *Historiji Salonitani* donio istovjetne podatke u XIII. poglavlju prema kojem su tada granice "njihovog (hrvatskog, op. D. P.) kraljevstva: sa istoka Delmina, ...sa zapada Koruška; prema moru sve do mjesta Stridona, što je danas granica Dalmacije i Istre; a sa sjevera od obale Dunava do dalmatinskog mora..." (Toma Arhidakon, 1977: 43).⁷⁴ Identifikacija zemlje kojoj je sa zapada Koruška, sa sjevera Dunav, s juga Jadransko more, uz dodatak iz I. poglavlja Tomine *Historije Salonitane* ("O Dalmaciji"), gdje se

72 Da ne bi ova drastična ocjena izgledala bez pokrića, evo dokaza iz pera Tome Splićanina: Oko 1222. godine, tj. kad je Tomi bilo barem dvadeset godina, "neki Hrvati Toljen, Vučeta, sinovi Butkovi, sa svojim rodacima, provale u selo svetoga Dujma, koje se zove Ostrog, i počnu protiv zabrane građana graditi utvrdu hotoći ondje sa svojim porodicama osnovati mjesto boravka, da bi mogli uobičajena razbojstva ncažnjeno vršiti. Govorili su, naime, da su oni subaštinci istoga mjesta". Nakon rata između Hrvata i Splićana, Splićani, "uhvativši sve neprijatelje sa ženama i sinovima, dovuku k svojim vezanim ruku. Tada, pošto su održali vijeće, *grabeći sve što je bilo njihovo, i crkvu, za koju su se hvatali, da su utemeljitelji, rušeći na zemlju, iskopaju grobove izbacujući napolje kosti njihovih preda, rasijano ih pobacaju po polju, da ne bi nikada isticali nikakvo pravo nad selom*" (istaknuo D. P.) (Toma Arhidakon, 1977: 95-96). XXIX. poglavlje "O ratu, što se vodio za selo Ostrog" Toma je sročio u zreloj spisateljskoj dobi i to najvjerojatnije na temelju vlastitih sjećanja ili bilježaka. Mržnji pisca prema onim Hrvatima koji su se vratili na pradjedovska ognjišta kraj Solina, ne treba komentara!

73 Na kalcedonskom koncilu održanom godine 451. spominje se senjski biskup Maksimin (*Maximinus Seniensis*) (usp. Crnčić, 1867: 32-33). Nije isključeno da je Toma ovog biskupa "pomladio" za jedno i pol stoljeće, samo da ne spomene senjsku biskupiju.

74 Iza ovog citata slijedi nastavak: "...sa čitavom Maronijom i Humskom kneževinom", ali tu ćemo analizu odgoditi za neku drugu prigodu, jer prelazi okvire ovog rada.

kaže, da je "Dalmacija primorska oblast koja počinje od Epira... i proteže se sve do Kvarnerskog zaliva, u čijoj se unutrašnjosti nalazi mjesto Stridon... Dalmacija se naziva drugim imenom Liburnija" (Toma Arhidakon, 1977: 19),⁷⁵ posve je transparentna; to je zemlja zapadno od rijeke Krke i istočno od Koruške. Ta zemlja koja je već u V. stoljeću poznata kao domovina Kureta-Gota a u VI. Slavena-Hrvata, dakle istog etnikona i tek različitih imena u jednom i drugom stoljeću.⁷⁶

Podatak Tome Splitsanina da je narod što su ga mnogi "nazivali Gotima a također i Slavenima", pripadao kršćanstvu još prije nego se doselio u Dalmaciju, povjesničari su "prebacivali iz ruke u ruku poput vrućeg krumpira", a zapravo je ovo krucijalni dokaz, da su Hrvati usvojili kršćanstvo prije nego je Rim postao zapadna kršćanska metropola, tj. još u IV. stoljeću.⁷⁷ Potvrda za ovakvu pretpostavku nalazi se također kod Tome, ali ne u "manjoj" nego u "većoj" *Historiji Salonitani*. U pismu upućenom godine 925. tadašnjim vladarima u Dalmaciji i Hrvatskoj, Tomislavu i Mihajlu, papa Ivan X. "Ravenjanin" naziva Hrvate "najosobitijim sinovima svete Rimske crkve:

"Ta tko sumnja da su kraljevstva Slavena spomenuta u počecima apostolske i opće Crkve, kada su od kolijevke primila hranu propovijedanja apostolske crkve s majčinim mlijekom" (Toma Arhidakon, 1977: 49).⁷⁸

75 Zbog čega Toma ovdje poistovjećuje Dalmaciju s Liburnijom? Prema antičkim izvorima (Platon, Plinije, Strabon) Liburnija je zauzimala tek sjeverozapadni dio Dalmacije od Krke "(Titus fl.) do Raše (Arsia fl.)". Tek u "gotskim" vremenima (IV-VI. stoljeće) sjeverozapadnom je dijelu Liburnije pridodat naziv "Tarsatička" (*Liburnia Tarsaticensis*) i tretirana kao zasebna pokrajina (provincija) (v. Suić, 1955: 273-290). Jedini motiv koji je Tomu vodio da poistovjeti Liburniju s Dalmacijom leži u njegovoj spoznaji da je gotška država u Dalmaciji i hrvatska u Liburniji, ista država.

76 Prema Porfirogenetu, "od rijeke Cetine počinje zemlja Hrvatska i pruža se prema Primorju do granica Istre, odnosno do grada Labina, a sa brdske strane u izvjesnoj mjeri pruža se i dalje od provincije Istre..." (*Vizantijski izvori*, II, str. 35). Indikativna je sličnost opisa hrvatske države iz pera bizantskog cara, s opisom Tome Splitsanina. Opisi su to vjerodostojniji, jer se ne može ni naslutiti, da je Toma poznavao *Spis o narodima* u Dalmaciji. Važno je napomenuti, da se oba opisa odnose na vrijeme od 70-ih godina IX. stoljeća, tj. zaključno s vremenom vladavine Domagoja (u Dalmaciji) i Kocelja (u Panoniji), naravno, i prije toga vremena.

77 Rimski biskup prozvan je papom početkom V. stoljeća, ali je Rim postao metropola svih kršćana tek u IX, nakon *Prve velike shizme* između Carigrada i Rima, godine 869. Upravo od IV. do IX. stoljeća Akvileja je bila glavno crkveno središte za Ilirik, tj. za područje današnje Slovenije. Uz godinu 380. spominje se *S. Maksim, episcopus aemonensis*, tj. "ljublanski" a ne "ninski" (*nonensis*), kako se to domišlja Manojlo Sladović u *Povyesti biskupiah senjske i modruške ili krbavske* (1856: 11). Nepodložnost Hrvata papinoj jurisdikciji svc do godine 925, a istovremeno dobri odnosi s akvilejskim patrijarisima, manifestirani su instalacijom solinskoga (ne splitskog!) nadbiskupa Teodozija od patrijarha Walperta krajem IX. stoljeća.

78 U nastavku Toma (proizvoljno!) tvrdi, da je ova koncilaska odredba "i papinom vlašću potvrđena", zbog čega su "svi svećenici Slavena bili satrveni velikom žalošću. Sve su, naime, njihove crkve bile zatvorene, a oni sami preostali su (s) uobičajenim obredima" (Toma Arhidakon, 1977: 49). Spomenuti pokrajinski sinod (ako je uopće i bio održan) zapravo je provedba "u djelo zaključaka lateranskog sabora iz 1059. g." (v. Šišić, 1925: 502) koji je iniciran od pape Leona IX (1048-54), a za vrijeme cara Konstantina IX. Monomaha i carigradskog patrijarha Mihajla Kerularija.

Ovim riječima pisac jasno naznačuje gdje je i kada došlo do zabrane slavenskog jezika i uporabe glagoljice u crkvenom obredu. To je Hrvatska,⁷⁹ bolje rečeno, slavenska pokrajina između Kupe i Krke sa središtem na Krku ili u neposrednom kontinentalnom zaleđu, možda u Senju, ali oko polovine XI. stoljeća.⁸⁰

Upravo iz ove Hrvatske pop Vulf "dode u Rim, darove *Hrvata* (istaknuo D. P.) sa njihovim molbama podnese pred noge gospodina pape i smjerno ga zamoli, da položaj crkava i svećenika u *Slavenskom kraljevstvu* (istaknuo D. P.) vrati u ranije uobičajeno stanje" (Toma Arhiđakon, 1977: 50).⁸¹ Pop Vulf se od pape iz Rima vratio "*Gotima, koji su ga bili poslali*" (istaknuo D. P.). U nastavku ovog poglavlja Toma više ne spominje Hrvate nego samo Gote (pet puta) koji su iz "dalmatinskih strana" ili žive "u zemlji Hrvatskoj", "u Slavoniji" ili u "oblastima Dalmacije i Hrvatske" (Toma Arhiđakon, 1950: 50-53). Crkveni poglavar ovih Gota-Hrvata-Slavena jest episkop Zdeda (*Ceddeda*), koji je "krčkoga biskupa sa najvećom brzinom istjerao iz njegova sjedišta i sebi ga posvojio kao po papinom ovlaštenju... pa je, bez stida, prividni biskup počeo posvećivanjem crkava, zaređivanjem klerika i vršenjem drugih biskupskih službi..." (Toma Arhiđakon, 1977: 52).⁸²

Od ovog mjesta i od 60-ih godina XI. stoljeća pa do svog vremena Toma nije više poistovjećivao Gote s Hrvatima. Ali za razliku od Hrvatskog Anonima koji nije znao za Gote, Toma upravo samo Duklju naziva "zemljom Geta", ali u nedefiniranom

79 "Neki svećenik došljak po imenu Vulfo, stigao (je) u Hrvatsku" (Toma Arhiđakon, 1977: o. c. 50). Ovdje se naslućuje asocijacija imena Vuka (*Wulfo*) na Ulfilu (*Wulfila, Guelfilas, Vučić*).

80 "Senjska biskupija ustanovljena je već u 5. stoljeću", tvrdi Franz Julius Fras (Fras, 1988: 100). Prema Ivanu Crnčiću, "Papa Inocencij I, od 401. do 417. ljeta, posla **Senjskom** biskupu Lovrencu (**Laurentio episcopo Seniensi**) pisano ovako: 'Pročitavši tvoj dragi list, doznali smo, da je u tvojoj biskupiji nevjernih Fotinovac'" (Crnčić, 1867: 21).

Učenje sirmijskog biskupa Fotina (343-351) osuđeno je 351/2. na crkvenom saboru upravo u Sirmiju, i to na intervenciju cara Konstancija. Fotin je tada lišen episkopskog položaja, da bi se za vrijeme carevanja Julija Otpadnika (361-363) povratio u Sirmij, iako je Arijevo učenje upravo tada u Panoniji potisnulo njegovu dogmu (v. Ferjančić, 1969: 36). Zanimljivo je da papa Inocencije skreće pažnju senjskom biskupu na fotinovce a ne na arijevece, iako su Arijevo učenje od vremena sirmijskog episkopa Germanija (351-376) prihvatili i carevi Teodozije i Arkadije.

Prema Tomi, arijanstvo se održalo u sjeverozapadnoj Dalmaciji, i to isključivo u Hrvata, sve do XI. stoljeća. Očito je papa Inocent I. više uvažavao Arijevo učenje nego što je to crkveni pisac XIII. stoljeća (Toma Arhiđakon) to želio priznati. Uostalom, Toma je živio u vremenu istoimenog pape (Inocenta IV) koji je Hrvatima odobrio upravo one tekovine što su bile ukorijenjene za vrijeme njegova davnog predšasnika, prvog po redu pape Inocenta. Toma je vjerojatno znao, da je Sveti Jeronim poznao i Fotinove spisale i Arijevo učenje i "Ulfilinu" bibliju - uostalom, zvao ga je "odličnim doktorom" već u uvodu svoje *Historije Salonitane* (v. Toma Arhiđakon, 1977: 19).

81 Tadašnji rimski papa bio je Aleksandar II (1061-73).

82 Nema sumnje da je Toma ovdje zapravo registrirao postojanje autohtone i autonomne katoličke crkve u Hrvata za koji narod pisac tvrdi, da su glagoljsku pismenost naslijedili od arijanaca, izumitelja ove pismenosti, da su sljedbenici "arijanse nevjere" te da je hrvatski biskup Zdeda ipak "bio kažnjen sramotnom Arijevom smrću" (Toma Arhiđakon, 1977: 53), naravno, tek poslije izvršenja "svečane anatomizacije, u Rimu dva, a u splitskom sinodu tri puta" (Toma Arhiđakon, 1977: 53).

vremenu, svakako poslije cara Dioklecijana,⁸³ a prije stvaranja srpske države u Raškoj.

Drugi spomen Geta, moguće vezan uz Tomine Gaećane (Gaete?), još bi mogao biti simptomatičniji, jer se ovi Gaećani spominju početkom XIII. stoljeća. Tada "dode u Dalmaciju deset galija Gaećana", nesumnjivo plaćenička mornarica što ju je, navodno, splitski nadbiskup Bernard unajmio za obranu Zadra od Mletaka.⁸⁴ Iako se nameće logična pretpostavka, da se ovdje radi o talijanskoj pokrajini Gaeti koju K. Porfirogenet spominje u XXVII. pogl. *De administrando imperio* ("O tematu Langobardije i njegovim prinčevima i arhontijama"), čini se da je Toma spretno iskoristio postojanje Gaete u vrijeme prije osnutka Ravenskog egzarhata, da bi njene stanovnike spomenuo sedam stoljeća kasnije. Tomini Gaećani, izgleda, nisu nastavali zapadnu nego istočnu jadransku obalu (Liburniju) i zvali su se Hrvati. "I pošto je bila isplaćena plaća, sastanu se Zadrani s Gaećanima i krenuvši počnu se svojski boriti protiv Mlečana... Domogavši se Zadrani sa Gaećanima pobjede, koliko su god Mlečana u onom kaštelu našli, sve su mačem pobili, ...ušli u Zadar i, tada, obnavljajući kako su mogli ruševine svojih kuća, nastanili se u njima" (Toma Arhidakon, 1977: 97).⁸⁵ Iako se poistovjećivanje Gaećana s Getima doima ishitreno, iz činjenice da u to vrijeme nisu evidentirani "pravi" Gaećani koji bi svojim brodovima pomagali najhrvatskijem bizantskom gradu na Jadranu, daje se naslutiti da su ovi pomorci mogli prispjeti do Zadra jedino iz zadarskog susjedstva, a to su mogli biti samo Tomini Goti iz Hrvatskog primorja, tj. Hrvati.

Od prvog spomena Plutarhovitih Geta do Tominih Gaećana prošlo je više od petnaest stoljeća. Etnogenezu drevnih Geta, Sarmata, Skita... nastavili su od IV. stoljeća Ostrogoti, Vinidi..., a od VI. stoljeća Hrvati i ostali Slaveni. Cjelokupnu epohu, permanentno podložnu društvenim promjenama, obilježila je ipak jedna konstanta. To je Crkva koja je kao ne-etnička i ne-državna društvena struktura obilježila spomenuto razdoblje i povezala etnozajednicu i državu.

83 "A u zemlji Geta, koja se sada zove Srbija ili Raša, učini da se blizu neke bare sagradi grad, koji je (car Dioklecijan, op. D. P.) po svom imenu nazvao Duklja" (Toma Arhidakon, 1977: 26).

84 Navodna briga splitskog nadbiskupa za Zadar koji je tada bio sjedište posebne nadbiskupije, ne može se nikako drukčije razumijevati nego kao Tomina kombinacija kojom je želio prikazati, da je splitski crkveni prelat bio nadređen zadarskom nadbiskupu.

85 Vjerojatno ovdje pisac smišljeno izbjegava spomenuti Gote, jer ih je još prije poistovjetio s Hrvatima iz nekadašnje Liburnije, ali ih nije poistovjećivao s Getima koji su, po istom piscu, bili nastanjeni oko Skadarskog jezera. Tomini Gaećani pobjeđuju Mlečane u Zadru kada ih nitko ne registrira ni u Italiji - sa Zadranima oni obnavljaju ruševine kuća, svakako Zadrana a možda i svoje, gaećanske. (O odnosu splitskog "nadbiskupa" Bernarda prema Zadru, o oslobađanju Zadra od mletačke okupacije za vrijeme 4. križarskog rata što ga je pokrenuo papa Inocencije III, te 5, što ga je pokrenuo ugarski (ne, hrvatski!) kralj Andrija, i o sudjelovanju liburnijskih Hrvata u tim događajima, bit će govora na nekom drugom mjestu.)

Genezu hrvatske crkve moguće je spoznati jedino praćenjem kontinuiteta hrvatske biskupije koji je episkopat bio u Senju, a od IX. stoljeća hrvatski je biskup (*episcopus croatorum*) bio redovito uz hrvatskoga svjetovnog vladara. Kontinuitet ove biskupije može se pratiti tek po imenima biskupa koji se nisu podvrgavali ni rimskoj ni bizantskoj ni ugarskoj niti mletačkoj crkvenoj hijerarhiji. Taj niz biskupa posvjedočit ćemo spomenom tek po jednoga imena u svakom stoljeću: godine 451. **Maksim senjski**, 530. **Ivan ninski**, 602. **Maksim "shizmatik"**, 743. **Ivan senjski**, 879. **Teodozije ninski**, 925. **Grgur ninski**, 1062. **Zdeda krčki**, 1167. **Mirej senjski** i 1248. **Filip senjski**.

Hrvatska je crkva potisnula utjecaj carigradske patrijaršije još u V. stoljeću, a rimski papa nije uspostavio svoju jurisdikciju sve do početka X. stoljeća. Kroz trostoljetno razdoblje, od solinskog sabora iz 530. do IV. carigradskog koncila 869, Toma Splićanin zabilježio je tek jedno ime koje je pripadalo dalmatinskim Romanima, fantastičnog Ivana Ravenjanina koji je postojao samo u Tominoj mašti.

Činjenica je da od Maksima "shizmatika" (oko godine 600.) do ninskog biskupa i prvoga solinskog nadbiskupa Teodozija (od 879.) nije u Solinu bilo ni biskupa a pogotovu nadbiskupa, a Split nije bio metropolitско sjedište ni za dalmatinske Rome a pogotovu ne za Hrvate, ni u Tominu vremenu. Tomino veličanstveno književno djelo zapravo je apologema u koju je pisac ugradio svu svoju stvaralačku energiju da bi Splitu priskrbio primat nad dijecezom koja je nosila naziv - Hrvatska.

LITERATURA

ANTOLJAK, S. (1956). "Hrvati u Karantaciji", *Godišen zbornik na Filozofskiot fakultet na Univerzitetot vo Skopje*, knj. 9.

CRNČIĆ, I. (1867). *Najstarija poviest Krčkoj, Osorskoj, Rabskoj, Senjskoj i Krbavskoj biskupiji*. Rim.

Enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, 1 (1966). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.

Enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda, 2 (1967). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.

Enciklopedija Jugoslavije, 6 (1990). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža".

FARLATI, D. (1753). *Illyricum Sacrum*, II. Venecija.

FERJANČIĆ, B. (1969). "Sirmium u doba Vizantije", u: *Sremska Mitrovica*. Sremska Mitrovica: Skupština opštine; Muzej Srema.

FRAS, Franz Julius (1988). *Topografija karlovačke vojne krajine*. Gospić: Ličke župe.

GRAFENAUER, B. (1952). "Prilog kritici izvještaja Konstantina Porfirogeneta o doseljenu Hrvata", *Historijski zbornik*, Zagreb, br. 1-2.

HORVAT, J. (1939). *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, sv. 1-2. Zagreb: Globus.

ISIDOR (1986). *Geschichte der Gote, Vandalen und Sueven*. Essen-Stuttgart: Phaidon.

KONSTANTIN PORFIROGENET (1994). *O upravljanju carstvom*. Zagreb: August Cesarec.

KOVAČEVIĆ, J. (1977). *Avarski kaganat*. Beograd: Srpska književna zadruga.

Ljetopis popa Dukljanina (prir. V. Mošin) (1950). Zagreb: MH.

MARGETIĆ, L. (1977). "Konstantin Porfirogenet i vrijeme dolaska Hrvata", *Zbornik Historijskog zavoda JAZU*, Zagreb.

MAŠKIN, N. A. (1968). *Istorija starog Rima*. Beograd: Naučna knjiga.

MEDINI, Julijan (1980). "Provincia Liburnia", *Diadora*, Zadar, 9, str. 406-407.

MEYERS (1982). *Taschen-Lexikon: Geschichte*, sv. IV. Mannheim - Wien - Zürich: Bibliographisches Institut.

MOŠIN, V. (1950). "Uvod u Ljetopis popa Dukljanina", u: *Ljetopis popa Dukljanina*. Zagreb: MH, str. 11-36.

MUŽIĆ, Ivan (1989). *Podrijetlo Hrvata*. Zagreb: MH.

Najstarija poviest etc., Rim 1867.

- PAPAZOGLU, Fanula (1970). "Autarijati i Lizimah", u: *Adriatica praehistorica et antica: Zbornik radova posvećen Grgi Novaku*. Zagreb, str. 335-346.
- POHL, W. (1988). *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa 567-822 n. Chr.* München: Verlag Beck.
- RAČKI, F. (1877). *Documenta*. Zagreb: JAZU.
- SLADOVIĆ, M. (1856). *Povjest biskupiah senjske i modruške ili krbavske*. Trst.
- SUIĆ, M. (1955). "Granice Liburnije kroz stoljeća", *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, Zagreb, 2, str. 273-290.
- SUIĆ, M. (1970). "Libvnia Tarsaticensis", u: *Adriatica praehistorica et antiqua: Zbornik radova posvećen Grgi Novaku*. Zagreb.
- ŠIŠIĆ, Ferdo (1925). *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*. Zagreb.
- ŠVOB, D. (1956). "Pripis Supetarskog kartulara o izboru starohrvatskog kralja i popisa onodobnih banova", *Historijski zbornik*.
- TOMA ARHIĐAKON (1977). *Kronika*. Split: Čakavski sabor.
- TOMAŠIĆ, N. (1994). "Premudroga cara Konstantina Porfirogenita 'O tematima'", u: Konstantin Porfirogenet. *O upravljanju carstvom*. Zagreb: August Cesarec, str. 169-185.
- WOLFRAM, H. (1983). *Geschichte der Goten*. München: Verlag C. H. Beck.
- WOLFRAM, H. (1987). *Die Geburt Mitteleuropas*. Berlin: Siedler Verlag.

Damjan Pešut

GOTHS WHO ARE ALSO SLAVS (GOTHI QUI ET SCLAVI)

SUMMARY

The phrase "Gothi qui et Sclavi", found in the Chronicle of the Priest of Dioclea and in the *Historia Salonitana* of Thomas the Archdeacon has its genuine historical origin in the so-called "Croatian redaction" of the Chronicle of the Priest of Dioclea, in fact in the Chronicle of the Croatian Anonymus. The phrase refers to those Getae who settled in Dalmatia. The Getae would know from antiquity as inhabitants of the west Black Sea coasts, from whence they moved between the 1st and 4th centuries to Pannonia. In the middle of the 4th century warrior bands of Goths moved from the Baltic towards Italy and Upper Pannonia where they subjugated the Getae, so that in the later part of this century these two peoples mixed. Among the few historians of this period the most significant are Jordanes, who described the Getae in the northern parts of Dalmatia and Italia, and St. Jerome and Isidor of Seville, who wrote about the incursion of Goths to Italy. The Germanic ethnic groups to which the Goths belonged by the 8th

century had either disappeared or been absorbed into other ethnic groups, and hence the Goths also ceased to exist. The Getae, on the other hand, mixing with Pannonian peoples generally known as Scythes, imposed their culture on the culturally lesser developed Ants and pre-Slavic peoples and so continued to exist in West Pannonia and north Dalmatia during all the Middle Ages. The Getae brought their traditional and other social values from the eastern to the western coasts of the Balkans. Mixing with the Scythes (Proto-Slavs) they established the preconditions for the genesis of Slavic languages. In Dalmatia the descendants of the Getae and Scythes and the later Venedae and Antes subordinated and assimilated the local Japods, Liburnians, Histri and Delmatae. From the ethnic substratum the Croats and other Slavic peoples developed. Therefore, the phrase "Goths who are also Slavs" is not the result of some "Gothomania" but a historical reality that should be read as "Getae who are also Slavs".

KEY WORDS: Gothi, Getae, Croats, Croatian history, the Middle Ages